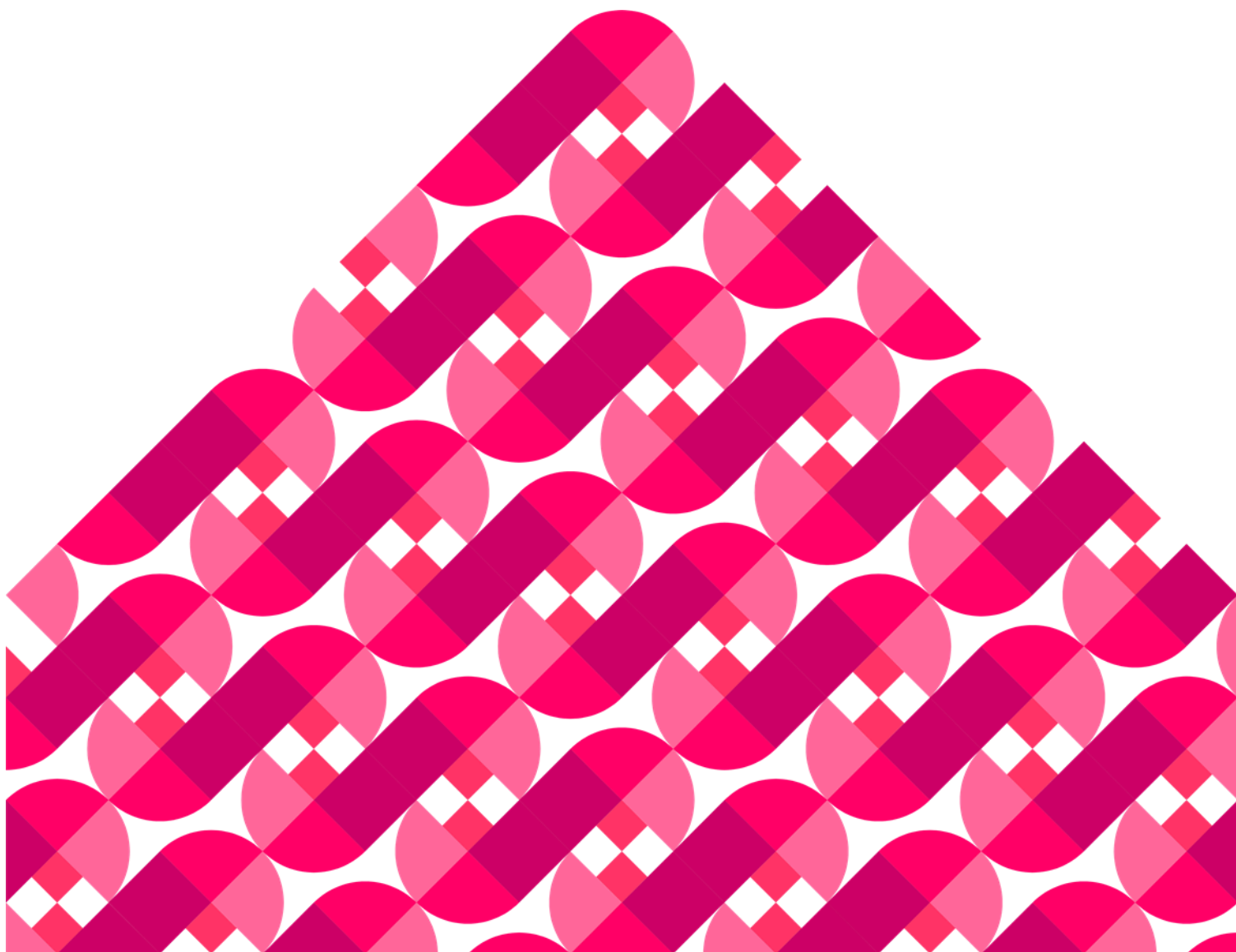


Delrapportering om metodstöd om våld mot barn och fördjupad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck



Myndigheten för delaktighet arbetar med att främja, guida och stödja samhällets aktörer att genomföra sina uppdrag utifrån hela befolkningens behov och förutsättningar.

Myndigheten för delaktighet, 2024

Metodstöd om våld mot barn och fördjupad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck

Nummer 2024:2

ISBN: 978-91-988779-3-9

Publikationen finns att ladda ner från myndighetens webbplats www.mfd.se.

Alternativa format kan beställas från Myndigheten för delaktighet.

E-post: info@mfd.se

Telefon: 08-600 84 00

Innehåll

Innehåll	3
Inledning	4
Uppdraget.....	5
Organisering och utgångspunkter	5
Begrepp.....	7
Gemensamma aktiviteter för de två kartläggningarna	10
Samråd	10
Dialog med myndigheter och andra relevanta aktörer.....	10
Studiebesök.....	10
Kartläggning och utveckling av stödmaterial om våld mot barn och unga	12
Avgränsningar och vägval	12
Genomförande – kartläggning om metoder och stöd	13
Resultat	15
Reflektioner	20
Nästa steg	22
Kartläggning av kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck	23
Internationell utblick – studiebesök i Norge och Storbritannien.....	23
Genomförande – kvalitativa studier av hedersrelaterat våld och förtryck.....	25
Preliminära resultat	28
Reflektioner	32
Nästa steg	33
Kommunikation	34
Särskilt om uppdraget kring våld mot barn och unga	34
Särskilt om kartläggningen om hedersrelaterat våld och förtryck.....	34
Referenser	36
Bilagor	39
Bilaga 1. Metoder som framkommit i kartläggningen	39

Inledning

Barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning har en högre risk att utsättas för alla typer av våld jämfört med befolkningen i övrigt. Omständigheter som en persons livssituation eller funktionsnedsättning kan ytterligare öka risken för våld.¹

Myndigheten för delaktighet, MFD, har under de senaste åren haft flera regeringsuppdrag som på olika sätt har bidragit till en ökad kunskapsutveckling och kunskapspridning inom våldsområdet. Till exempel genom en kartläggning av kunskap, kunskapsstöd, kunskapsluckor och behov hos aktörer på nationell, regional och lokal nivå.² Resultaten visade bland annat på en genomgående brist på tillgång till både kunskap och metodstöd hos yrkesverksamma som ska kunna förebygga, upptäcka och motverka våld. Barn med funktionsnedsättningar som påverkar kommunikation samt personer med funktionsnedsättning i hederskontext lyftes fram som särskilt sårbara grupper i sammanhanget.³ MFD har sedan dess tagit fram metodstöd för att kommuner och andra aktörer bättre ska kunna förebygga, upptäcka och agera vid våld mot personer med funktionsnedsättning.⁴ Bland annat har MFD tagit fram webbutbildningar och filmer.⁵

Trots att kunskap utvecklats och spridits under de senaste åren, har kunskapen om och möjligheten till stöd för vissa grupper och vissa typer av våld förblivit låg. Det gäller till exempel barn och unga som lever med enskilda riskfaktorer såsom funktionsnedsättningar som påverkar kommunikation. Kunskapen är också fortsatt låg kring personer som lever i komplexa livssituationer, till exempel inom en hederskontext. Båda dessa aspekter beaktas i det regeringsuppdrag som MFD delredovisar för i denna rapport. Genom MFD:s fortsatta uppdrag kan kunskapsläget förbättras och bidra till att våld ska kunna förebyggas, upptäckas och åtgärdas mer effektivt så att fler kan få adekvat stöd och hjälp. MFD:s förhoppning är att den pågående kunskapsinhämtningen kring våld mot barn och unga och hedersrelaterat våld och förtryck bidrar till en förflyttning av kunskapsläget både på nationell och internationell nivå.

¹ Myndigheten för delaktighet (2023); Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2023).

² Regeringsbeslut II 7, 2021-10-28. Uppdrag att inventera relevanta aktörers kunskap om våld mot personer med funktionsnedsättning samt föreslå åtgärder, dnr A2021/02052.

³ Myndigheten för delaktighet (2023).

⁴ Regeringsbeslut III:5, 2022-12-22. Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Myndigheten för delaktighet, dnr S2022/04810 (delvis).

⁵ Myndigheten för delaktighet (2024c).

Uppdraget

Denna rapport är en delredovisning av ett uppdrag som MFD fick av regeringen i juni 2023.⁶ Uppdraget består av två delar.

I den första delen av uppdraget ska MFD kartlägga och utveckla stödmaterial för att förebygga och upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande bland barn och unga med funktionsnedsättning. I denna del ingår att kartlägga utbudet, tillgången till och behovet av anpassade arbetssätt, metoder och kommunikationsstöd för samtal med barn och unga med vissa funktionsnedsättningar. Till exempel intellektuella, kognitiva eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Efter kartläggningen ska MFD även utveckla stödmaterial med fokus på samtal med barn och unga. MFD ska också sprida metoder och kommunikationsstöd till berörda aktörer.

I den andra delen av uppdraget ska MFD genomföra en fördjupad kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning. I denna del ingår att identifiera utsattheten och att kartlägga befintliga arbetssätt och metoder. MFD ska också undersöka behov av förbättringar kring dessa inom olika verksamheter som arbetar förebyggande eller reaktivt mot hedersrelaterat våld och förtryck som kan drabba personer med funktionsnedsättning. MFD ska även identifiera kunskapsluckor om utsattheten för hedersrelaterat våld och förtryck bland personer med funktionsnedsättning, inklusive kunskapsluckor kring multiutsatthet i en hederskontext.

Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet den 15 februari 2025.

Organisering och utgångspunkter

MFD:s utgångspunkt i genomförandet av uppdraget har varit att bygga vidare på den kunskap som myndigheten redan har byggt upp i tidigare genomförda regeringsuppdrag inom våldsområdet. MFD har också eftersträvat att skapa synergieffekter mellan andra uppdrag som berör samma frågor, både inom myndigheten och tillsammans med andra aktörer.

Då uppdraget består av två olika delar har MFD valt att organisera arbetet i två arbetsgrupper som samordnas genom en gemensam styrgrupp. Detta arbetssätt har möjliggjort en nära samverkan mellan de respektive deluppdragen där arbetsgrupperna har kunnat dra nytta av varandras arbeten. I genomförandet av uppdraget har arbetsgrupperna även genomfört ett antal aktiviteter som har varit gemensamma för de båda deluppdragen. Aktiviteterna presenteras i nedanstående avsnitt. Eftersom de två delarna i övrigt har olika målsättningar, inriktning och

⁶ Regeringsbeslut III:2, 2023-06-29. Uppdrag att kartlägga och utveckla stödmaterial om våld mot barn och unga med funktionsnedsättning samt fördjupad kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck mot personer, dnr S2023/02178 (delvis).

tidplan för genomförande beskriver MFD i kapitlen därefter varje deluppdrag för sig.

Svenska myndigheter står under internationella överenskommelser som på olika sätt syftar till att främja jämlikhet, delaktighet och mänskliga rättigheter. Sverige medverkar återkommande i FN:s och Europarådets granskningar av genomförande av konventioner och i FN:s frivilliga rapportering av till exempel status för att uppnå hållbarhetsmålen i FN:s agenda för hållbar utveckling, Agenda 2030.⁷ Flera av dessa internationella instrument har särskild relevans för det aktuella uppdraget, några av dessa beskrivs kortfattat nedan.

Hållbarhetsmål 10 i Agenda 2030 handlar om att utjämna jämlikhetsskillnader inom och mellan länder, bland annat utifrån funktionsnedsättning.⁸ Hållbarhetsmål 5 handlar om jämställdhet mellan könen och flera delmål handlar specifikt om att motverka och bekämpa diskriminering och våld.⁹

Enligt tredje artikeln i FN:s konvention om barnets rättigheter, Barnkonventionen, ska alla beslut som fattas om barnet utgå från barnets bästa.¹⁰ Enligt artikel 12 har alla barn rätt att uttrycka sina egna åsikter i alla frågor som rör dem. Vissa barn kan bara uttrycka sina åsikter med hjälp av kommunikationsstöd. För detta uppdrag är även artikel 6 om rätt till liv, överlevnad och utveckling aktuell. Artikel 23 handlar om barn med funktionsnedsättning. FN:s barnkommitté har publicerat en allmän kommentar med vägledning om hur artikel 23 ska tolkas.¹¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter har, efter sin senaste granskning i mars 2023, rekommenderat Sverige att säkerställa rätten för barn med funktionsnedsättning att höras och få lämpligt kommunikationsstöd i allt beslutsfattande som påverkar dem, inklusive inom den sociala barn- och ungdomsvården.¹²

Sverige, och EU, har också ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, CRPD.¹³ Artikel 6 handlar specifikt om flickor och kvinnors rättigheter och artikel 7 handlar specifikt om barnets rättigheter. Artikel 16 handlar om våld och utnyttjande. Rättigheten för barn med funktionsnedsättning att vara delaktiga i beslut som berör dem finns även tydligt beskrivet i allmän kommentar nummer 7.¹⁴

⁷ Regeringskansliet, "Internationell granskning av mänskliga rättigheter i Sverige".

⁸ Förenta Nationerna, "Agenda 2030, Goal 10".

⁹ Förenta Nationerna, "Agenda 2030, Goal 5".

¹⁰ Förenta Nationerna (1989).

¹¹ Förenta Nationerna (2009).

¹² Förenta Nationerna (2023).

¹³ Förenta Nationerna (2006).

¹⁴ Förenta Nationerna (2018).

FN:s konvention om eliminering av all diskriminering av kvinnor innefattar ett flertal artiklar som är relevanta för att förebygga, upptäcka och motverka våld mot personer med funktionsnedsättning.¹⁵

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, Istanbulkonventionen, är det första juridiskt bindande regionala instrumentet om våld mot kvinnor i Europa. Konventionens syfte är att skydda kvinnor och flickor mot alla former av våld och att förebygga, lagföra och avskaffa våld mot kvinnor och våld i hemmet.¹⁶

Begrepp

Funktionsnedsättning och funktionshinder

MFD använder Socialstyrelsens termbank med begrepp för fackområdet vård och omsorg. En funktionsnedsättning är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Nedsättningen kan uppstå till följd av sjukdom, annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Ett funktionshinder är de begränsningar som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.¹⁷

Funktionsnedsättningar som påverkar kommunikation

I uppdraget står det att särskilt fokus ska riktas på barn och unga med vissa funktionsnedsättningar som på olika sätt kan påverka en persons förmåga att kommunicera. Det ställer särskilda krav på omgivningens förmåga att uppfatta och förstå vad en person förmedlar. Exempel på funktionsnedsättningar som kan påverka en persons kommunikation är intellektuell, kognitiv eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Det kan också vara en språkstörning eller en förvärvad hjärnskada. Kommunikationsförmågan kan även påverkas av fysiska funktionsnedsättningar såsom nedsatt av syn, hörsel eller rörelseförmåga.

Våldstyper och uttryck

Socialstyrelsen använder en definition av våld som omfattar fysiskt, sexuellt och psykiskt våld. Den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor inkluderar ytterligare typer av våld såsom hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive könsstypning av flickor och kvinnor samt prostitution och människohandel.¹⁸ För personer med funktionsnedsättning finns det ytterligare aspekter av våld. Dessa våldsamma handlingar riktar sig mot en persons funktionsnedsättning eller särskilda beroende till omgivningen. En våldsutövare

¹⁵ Förenta Nationerna (1979).

¹⁶ Europarådet (2011).

¹⁷ Socialstyrelsens termbank.

¹⁸ Socialdepartementet (2016).

kan till exempel dra nytta av att en person med intellektuell funktionsnedsättning har svårt med gränssättning eller att förstå konsekvenserna av en handling. Våld mot personer med funktionsnedsättning förekommer också i situationer där personer utsätts på grund av sin funktionsnedsättning. Till exempel av personal eller andra som befinner sig i en omsorgs- eller vårdverksamhet.¹⁹

Istanbulkonventionen beskriver våld mot kvinnor som ett brott mot flickors och kvinnors mänskliga rättigheter, en form av diskriminering av kvinnor och som ett uttryck för ojämlika maktförhållanden. Konventionen konstaterar att kvinnor och flickor ofta utsätts för allvarliga former av våld, exempelvis våld i hemmet, sexuella trakasserier, våldtäkt, tvångsäktenskap, hedersrelaterade brott och könsstympning av flickor och kvinnor. Konventionen slår också fast att våld mot kvinnor är könsrelaterat på strukturell nivå då kvinnor och flickor riskerar att utsättas för könsrelaterat våld i större utsträckning än män. Exempelvis att våld i hemmet drabbar kvinnor oproportionerligt. Även barn lyfts som offer för våld i hemmet, inklusive barns bevittnande av våld i familjen. Med könsrelaterat våld mot kvinnor avses våld som riktas mot en kvinna på grund av att hon är kvinna. Det könsrelaterade våldet kan ta sig uttryck i form av fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt våld. Detta inkluderar hot om våld, tvång eller godtyckligt frihetsberövande som kan ske i ett offentligt eller privat sammanhang.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck bygger på starka patriarkala och heteronormativa värderingar som syftar till att upprätthålla familjens eller släktens heder. Hedern anses vara avhängig flickors och kvinnors kyskhet och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till dessa ideal. Hedersrelaterat våld och förtryck är kollektivt utövat eller sanktionerat.²⁰

Några utmärkande exempel på hedersrelaterat våld och förtryck är barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. Andra exempel är omvändelseförsök mot hbtqi-personer och bortföranden av barn och unga i syfte att utsätta dem för hedersrelaterat våld och förtryck i utlandet. Hedersrelaterat våld och förtryck, exempelvis barn- och tvångsäktenskap, kan också förekomma i samband med att individen utnyttjas i prostitution och/eller utsätts för människohandel. Det kan exempelvis handla om att en kvinna som utsätts för tvångsäktenskap också är utsatt för människohandel. Därtill kan kvinnan utsättas för sexuell exploatering.

Tidigare kunskapsinhämtningar från både MFD och andra aktörer visar att personer med funktionsnedsättning kan vara extra sårbara för att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck.²¹ Personer med intellektuell

¹⁹ Socialstyrelsen (2011).

²⁰ Prop. 2019/20:131.

²¹ Myndigheten för delaktighet (2023); Tjejers rätt i samhället (2020).

funktionsnedsättning nämns som en särskilt sårbar grupp på grund av en tydlig beroendeställning till gärningspersonen/personerna. Hedersrelaterat våld och förtryck mot denna målgrupp kan också vara särskilt svårupptäckt då det kan ta sig andra uttryck, exempelvis att våldet utövas genom underlåtenhet och passiv bestraffning. Personer med intellektuell funktionsnedsättning kan också vilseledas till att ingå äktenskap.²² Även andra funktionsnedsättningar, till exempel sådana som innebär alternativa sätt att kommunicera, kan innebära en särskild sårbarhet för hedersrelaterat våld och förtryck.²³

²² Prop. 2021/22:138.

²³ Myndigheten för delaktighet (2023).

Gemensamma aktiviteter för de två kartläggningarna

Samråd

Civilsamhällets många olika organisationer spelar en viktig roll i arbetet med att förebygga och bekämpa alla typer av våld. MFD har därför inhämtat civilsamhällets synpunkter, problembeskrivningar och kunskap. MFD har genomfört flera samråd med totalt 19 organisationer²⁴ som företräder personer med funktionsnedsättning, barnrättsorganisationer samt organisationer som möter och stödjer personer som är utsatta för våld, bland annat hedersrelaterat våld och förtryck. En del av samråden genomförde MFD tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten.

Dialog med myndigheter och andra relevanta aktörer

MFD har i enlighet med uppdraget samarbetat med Jämställdhetsmyndigheten och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. MFD har även inhämtat kunskap och synpunkter från Barnombudsmannen, Barnafrid – Nationellt kunskapscentrum, Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, Socialstyrelsen, Nationellt centrum för kvinnofrid och Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Utöver dessa har MFD även haft dialoger med Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Skolverket, Nordens välfärdscenter, Nordisk information för kunskap om kön, Västra Götalandsregionen, Göteborgs stad samt RFSU Malmö. Alla dessa dialoger har bidragit med värdefulla inspel i myndighetens arbete och utgör en viktig resurs för arbetet framåt.

Studiebesök

Under hösten 2023 besökte MFD olika verksamheter för att föra dialoger och utbyta erfarenheter. Följande resor och besök genomfördes:

- studiebesök vid Barnafrid och Barnahus Linköping,
- en studieresa till Norge för möten med Barne- Ungdoms- og Familjedirektoratet, Integrerings og Mangdfoldsdirektoratet, Helsedirektoratet, Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold och Statens barnehus i Oslo,

²⁴ Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Kvinnors nätverk, Nationellt kvinnojour och stöd på teckenspråk, Ecpat, ChildX, Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet, Barnens rätt i samhället, Metoo-uppropen, Brottsofferjouren, Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar, RFSL, RFSL ungdom, Synskadades Riksförbund, Riksorganisationen Unga med Synnedsättning, 1000 möjligheter, Sveriges Dövas Riksförbund, Sveriges Dövas Ungdomsförbund, Riksförbundet FUB och Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime (GAPF).

- en studieresa till Storbritannien för att diskutera och utbyta kunskaper om arbetet med att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck i England och Wales.²⁵ MFD har även haft dialog med forskare från University of Birmingham och University of Nottingham.²⁶

²⁵ Violence Against Women and Girls Policy Team (Home Office); Stalking and 'Honour'-based Abuse Policy Team (Home Office); Domestic Abuse Policy Team (Home Office); Community Advocates Project (Home Office); Forced Marriage Unit (Foreign Commonwealth and Development Office and the Home Office); NHS England Safeguarding (National Health Service); Serious Violent Unit (Department of Health and Social Care); Crown Prosecution Service.

²⁶ Centre for Social Work, University of Nottingham. MFD:s delegation har haft samtal med Rachael Clawson som har forskat kring tvångsäktenskap som drabbar personer med intellektuell funktionsnedsättning, samt deltagit i seminariet *Investigating links between cognitive impairments and exploitation in England*.

Kartläggning och utveckling av stödmaterial om våld mot barn och unga

Inom deluppdraget om att kartlägga och utveckla metodstöd om våld mot barn och unga med funktionsnedsättning har MFD kartlagt området på flera sätt. Detta för att få en helhetsbild av nuläget om yrkesverksammas tillgång till anpassade arbetssätt, metoder och kommunikationsstöd kring våld mot barn och unga med funktionsnedsättning samt vilka behov som finns.

Avgränsningar och vägval

MFD har gjort avgränsningar utifrån resultatet i den kartläggning av vilka stöd och behov som finns bland olika yrkesgrupper som genomfördes 2021–2023.²⁷ Denna avgränsning kan komma att utvecklas ytterligare i uppdragets nästa steg då stödmaterial ska utvecklas.

MFD:s kartläggning omfattar, utöver metoder för att förebygga och upptäcka våld, även stöd för att utreda våldsutsatthet. Det gäller både utredning om risk- och skyddsbehov som socialtjänsten gör och rättsväsendets brottsutredning. Orsaken till detta vägval är att det förebyggande och upptäckande arbetet är sammankopplat med det utredande och att det finns ett beroendeförhållande mellan faserna/processerna. För socialtjänstens och rättsväsendets utredningar är effektiviteten och kvalitén i det förebyggande och upptäckande arbetet avgörande.

Eftersom kartläggningsuppdraget framför allt handlar om att förebygga och upptäcka våld, omfattar MFD:s kartläggning inte stöd-, skydds-, eller behandlingsinsatser.

I den kartläggning av yrkesverksammas tillgång till och behov av stödmaterial som MFD gör inom detta uppdrag, omfattas till exempel verksamheter inom socialtjänst, habilitering, barn- och ungdomspsykiatri, skola och rättsväsende.

MFD har avgränsat uppdraget utifrån ålder och funktionsnedsättning. Här avses barn och unga i åldern 0–24 år med funktionsnedsättning. Ett särskilt fokus är också funktionsnedsättningar som kan påverka förmågan att kommunicera och som därmed ställer särskilda krav på omgivningens förmåga att se, höra och förstå vad personen förmedlar. Exempel på funktionsnedsättningar är intellektuell, kognitiv, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, språkstörning eller förvärvat hjärnskada. Även fysiska funktionsnedsättningar kan orsaka svårigheter att kommunicera, exempelvis syn-, hörsel- eller rörelsenedsättning.

MFD har inte inkluderat utövarperspektivet i de första kartläggande insatserna även om våldsutövande bland barn och unga med funktionsnedsättning förekommer, inte minst i skolan och inom omsorgen. MFD kommer dock att

²⁷ Myndigheten för delaktighet (2023).

kartlägga detta område vidare inom ramen för regeringsuppdraget. I arbetet kommer bland annat våldsprevention och riskbedömning vara aspekter som omhändertas.

Genomförande – kartläggning om metoder och stöd

I den här delen presenteras MFD:s kartläggning om metoder och stöd för att förebygga, upptäcka och utreda våld samt vilka behov yrkesverksamma har för att deras arbete ska bli mer effektivt.

MFD påbörjade kartläggningen i september 2023 och den pågick fram till mitten av mars 2024. Kartläggningen utgör grund för nästa steg i uppdraget om att utveckla stöd för samtal om våld och har bestått av delaktiviteter som MFD delvis har genomfört parallellt:

- samverkan med Barnafrid
- besök till och dialog med Barnahus
- forskning om utsatthet och yrkesverksammas förutsättningar
- strategiskt arbetsmöte
- intervjuer och dokumentstudie om metodstöd.

Samverkan med Barnafrid

MFD har under arbetets gång haft en löpande dialog med Barnafrid som är ett nationellt kunskapscentrum med uppdrag att samla och sprida kunskap om våld och andra övergrepp mot barn. Barnafrid har goda förutsättningar att genom sin kunskapsportal och nätverk nå yrkesverksamma som möter barn och unga med funktionsnedsättning. Under kartläggningsfasen i uppdraget har MFD och Barnafrid haft flera dialogmöten. MFD har fått hjälp av samordnare för Barnafrids nätverk för yrkesverksamma, bland annat med att rekrytera intervjupersoner. Dialogen med Barnafrid fortlöper inför och under nästa del av uppdraget om utveckling av stödmaterial.

Besök till och dialog med Barnahus

MFD har genomfört besök vid Barnahus i Linköping och vid Statens Barnahus i Oslo. Syftet med besöken var att ta del av hur personal med olika kompetens samverkar och hur förhör kan anpassas till barnets behov.

Under uppdragets första del har MFD fått möjlighet att ge inspel till en webbutbildning som riktar sig till barnahusens samordnare.

Forskning om utsatthet och yrkesverksammas förutsättningar

MFD har samarbetat med forskare som har sammanställt texter om sin och andras forskning om relevanta aspekter av våldstemat och om förutsättningar för att arbeta med barn och unga med funktionsnedsättning. MFD kommer att publicera

texterna i en rapport under våren 2024.²⁸ Syftet med rapporten är att sammanställa aktuell forskning inom området, dels för MFD:s kunskapsinhämtning men även för att ta fram en sammanhållen och lättillgänglig kunskapsöversikt för yrkesverksamma. I rapporten beskrivs hur våldsutsattheten tar sig uttryck, om yrkesverksammas utmaningar att förebygga, upptäcka och utreda våld, samt om de kommunikationsstöd som finns och hur de kan användas. Forskarna beskriver även utvecklingsbehov för att yrkesverksammas arbete med att förebygga, upptäcka och utreda kan bli mer effektivt.

Strategiskt arbetsmöte med nyckelaktörer

Under hösten 2023 genomförde MFD, tillsammans med Sweco, ett strategiskt arbetsmöte med utvalda nyckelaktörer.²⁹ Deltagarna fick möjlighet att beskriva vilka arbetssätt, metoder och stödmaterial som används inom olika verksamheter. De bidrog även med inspel om vad de upplever hindrande och vad som saknas för att olika yrkesgrupper ska kunna upptäcka, förebygga och utreda när barn och unga med funktionsnedsättning utsätts för våld.

Intervjuer och dokumentstudie om metodstöd

Sweco fick även i uppdrag av MFD att kartlägga metoder, arbetssätt och samtalsstöd som finns tillgängliga i arbetet med att förebygga, upptäcka och utreda när barn och unga med funktionsnedsättning utsätts eller har utsatts för våld. Kartläggningens huvudsyfte var att besvara frågor om förekomst och användning av metoder och stöd. Kartläggningen besvarar frågor om vilka stöd- och metodmaterial som finns, hur och av vilka de används, hur de fungerar och om stöden har utvärderats.

Kartläggningen utgick från ett antal relevanta professioner och verksamhetsområden: utförarverksamheter inom socialtjänsten, habilitering, barn- och ungdomspsykiatri, ungdomsmottagningar och skola. Sweco genomförde intervjuer med femton yrkesverksamma personer som på olika sätt arbetar med barn och unga med funktionsnedsättning.³⁰ Sweco genomförde även en

²⁸ Myndigheten för delaktighet (2024a).

²⁹ Vid den strategiska workshopen deltog representanter från Stiftelsen Allmänna Barnhuset, det nationella kunskapscentrumet Barnafriid vid Linköpings universitet, Socialstyrelsen, specialistenheten för kommunikationsstöd och digital delaktighet vid Västra Götalandsregionen (Dart), Ägrenska nationellt kunskapscenter för sällsynta diagnoser och andra funktionsnedsättningar samt Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet.

³⁰ Intervjupersonerna representerade följande verksamheter och organisationer: Anpassad gymnasieskola – Uppsala, BUP Barnahusteam – Region Stockholm, Ericastiftelsen, Habilitering – Region Skåne, Habilitering – Region Stockholm, Kompetenscenter föräldraskap och kognitiva svårigheter - Linköpings universitet, Parasportförbundet, RFSU – Malmö, Skolverket, Socialförvaltningen – Haninge kommun, Socialförvaltningen – Huddinge kommun, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Vård- och omsorgsförvaltningen – Östersunds kommun.

dokumentstudie och sammanställde sedan metoder som är specifikt framtagna för barn och unga med funktionsnedsättning. I studien sammanställdes även mer generella metoder som eventuellt kunde anpassas för att bättre passa målgruppens behov.³¹

Resultat

I det här avsnittet redovisas resultatet av MFD:s kartläggning av metoder och stöd för att förebygga, upptäcka och utreda våldsutsatthet bland barn och unga med funktionsnedsättning. Samtliga metoder som myndigheten har kartlagt presenteras i tabellform i bilaga 1.

Redovisningen av kartläggningen omfattar och är strukturerad enligt följande:

- utbud av befintliga metoder och stöd samt
- identifierade utvecklingsbehov.

Utbud av befintliga metoder och stöd

MFD:s kartläggning visar att det finns ett antal kunskapsstöd, handböcker och stödmaterial som kan användas i förebyggande, upptäckande såväl som utredande arbete.³²

På det förebyggande området har MFD identifierat ett antal våldspreventiva stöd som är riktade till föräldrar för att förebygga våld i hemmet, stödmaterial för verksamheter inom omsorg för att förebygga våld som till exempel kan förekomma inom insatser och verksamheter. MFD har också identifierat förebyggande material som är avsedda för skolans miljöer.

MFD:s kartläggning visar att det, i princip, inte finns någon utvärderad våldspreventiv metod för barn och unga med funktionsnedsättning. Det finns våldspreventiva program som är utformade för vuxna med intellektuell funktionsnedsättning som är under utvärdering, såsom det hälsofrämjande programmet *Viktig Intressant Person* (VIP-programmet).³³ Det finns också utvärderade generella våldspreventiva metoder som inte är anpassade till barn och unga med funktionsnedsättning så som Tåget och Mentorerna i våldsprevention (MVP).

MFD har identifierat utvärderade generella kommunikationsstöd som inte specifikt handlar om våld, så som samtalsmatta, men som ändå används av yrkesverksamma för samtal om våld.³⁴ Det finns även ett fåtal metodmaterial som

³¹ Myndigheten för delaktighet (2024b).

³² Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Skolverket, den ideella föreningen Tjejers rätt i samhället, Barnafrid och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

³³ Eskilstuna kommun, "Viktig Intressant Person (VIP-programmet)".

³⁴ Västra Götalandsregionen, "Uttrycka åsikter med samtalsmatta".

fokuserar på målgrupper med begränsad kommunikation och i de flesta fall är fokus avgränsat till barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning. Det finns även alternativa och kompletterande kommunikationsstöd (AKK), som kan användas i samtal om våld. De mest framträdande exemplen är stödmaterialet *Reda ut-häften om våld för barn och vuxna*³⁵ som har utvecklats av Västra Götalandsregionen. Västra Götalandsregionen har också tagit fram ett webbaserat undervisningsmaterial om hur stödmaterialet kan användas i praktiken. Kompetenscenter kring våld i nära relationer vid Västra Götalandsregionens har också tagit fram ett bildstöd för att underlätta samtal om våld med barn med funktionsnedsättning.³⁶ Dessa material är specifikt framtagna för att användas med barn och unga med kommunikationssvårigheter eller kognitiva svårigheter.

De metoder som är framtagna för att identifiera och utreda våld mot barn och unga är i huvudsak utformade för verksamheter inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Kartläggningen visar att yrkesverksamma som träffar barn och unga med funktionsnedsättning ibland använder sig av generella metoder men anpassar dem efter de specifika förutsättningarna hos ett barn med funktionsnedsättning. *iRisk* är ett exempel på en välkänd riskbedömningsmetod som används av många kommuner men som inte är anpassad utifrån funktionsförmåga. MFD har identifierat några metodmaterial för att upptäcka våld som av yrkesverksamma ibland anpassas för att använda tillsammans med personer med funktionsnedsättning. Två exempel på sådana metoder som används i utredningsarbetet är PATRIARK och FREDA.

Yrkesverksamma beskriver också att egna metoder arbetas fram inom kommuner eller verksamheter, på grund av brist på tillgång till etablerade metoder och stöd. Dessa lokalt utvecklade stöd används ofta bara inom den aktuella verksamheten eller kommunen.

Yrkesverksamma som har deltagit i kartläggningen menar att en orsak till att det görs få utvärderingar kan vara att det saknas vana att arbeta systematiskt med utvärderingar av metoder och arbetssätt samt att det i många fall inte är tydligt vem som ska initiera en sådan. Ofta saknas även ekonomiska resurser och i vissa fall kunskap för att utvärdera framtaget material.

Identifierade utvecklingsbehov

Inom ramen för kartläggningen har MFD identifierat följande utvecklingsbehov:

- svagt sammanhållna insatser lämnar barn och unga i utsatthet
- behov av ökad kunskap om våld, funktionsnedsättningar och funktionshinder

³⁵ Västra Götalandsregionen, "Reda ut-häfte för upptäckande samtal om våld tillsammans med barn och ungdomar" & "Reda ut-häfte för upptäckande samtal om våld tillsammans med vuxna".

³⁶ Västra Götalandsregionen, "Frågor om våld – bildstöd barn och unga".

- behov av förbättrade rutiner och samverkan
- bättre tillgång till samtalsstöd.

Svagt sammanhållna insatser lämnar barn och unga i utsatthet

Sammantaget visar MFD:s kartläggning att ett barns funktionsnedsättning kan påverka den kedja av händelser som ska sättas igång vid en indikation på att ett barn far illa. Det som framför allt påverkar är om barnet har behov av anpassad kommunikation. Ett exempel på detta är när skolan lämnar över ärenden till socialtjänst och eventuellt polis. Olika sätt att kommunicera med barnet används i olika delar av utredningen.

Yrkesverksamma med ansvar för att upptäcka våld och som har tillgång till metoder för detta, saknar vägledning genom utredningsprocessen och för hur ärenden ska föra vidare till andra instanser eller till de med utredande kompetens.

En konsekvens av bristen på kunskap och andra förutsättningar som exempelvis hög personalomsättning påverkar det upptäckande arbetet inom exempelvis skolektorn. Det kan resultera i att utredande instanser som socialtjänst och polis inte får det kvalitativa och tillförlitliga material de behöver för att komma fram till korrekta beslut.³⁷

Behov av ökad kunskap om våld, funktionsnedsättningar och funktionshinder

Kartläggningen visar på behov av en allmän kunskapshöjning och ökad förståelse hos yrkesverksamma om funktionsnedsättningar och deras samband med risk för våld. MFD ser att det både handlar om en bred kunskapshöjning till aktörer som träffar alla barn, till exempel skola och socialtjänst, men även om riktade insatser till verksamheter som finns till för personer med funktionsnedsättning, som habiliteringen.

Kartläggningen visar också att många yrkesverksamma upplever att de sällan möter våldsutsatta barn och unga med omfattande och komplexa behov, till exempel barn med funktionsnedsättningar. Det innebär i sin tur att enskilda yrkesverksamma och hela verksamheter inte får möjlighet att bygga upp erfarenhet på ett systematiskt sätt.

Flera aktörer i MFD:s kartläggning menar att kunskapshöjande insatser måste föregå utvecklingen av nya metoder och arbetssätt. För att befintliga eller nya metoder ska kunna användas i relevanta verksamheter behöver yrkesverksamma ha en tydligare förståelse för grundproblematiken samt hur alternativ och kompletterande kommunikation kan användas.

³⁷ Möte med Skolverket, dnr 2023/0426.

Behov av bättre rutiner och samverkan

Flera aktörer i MFD:s kartläggning upplever att brister på verksamhetsnivå försvårar arbetet med att förebygga, upptäcka och utreda våld. Det handlar framför allt om strukturella faktorer såsom resursbrist, bristande rutiner och hög personalomsättning.

Kartläggningen visar också ett påtagligt behov av förbättrad samverkan och kommunikation mellan olika verksamheter och professioner, såsom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skola och andra samhällsaktörer. Insatser behövs både för att förbättra samverkan mellan olika verksamheter och organisationer men även för att förbättra den interna samverkan inom verksamheterna. Aktörerna i MFD:s kartläggning framhåller vikten av upparbetade rutiner för dokumentation samt kunskapsöverlämning. Detta så att kompetens finns kvar i organisationen även om personal lämnar.

Kartläggningen visar att det finns exempel på modeller för samverkan gällande barn och unga som skulle kunna utgöra goda exempel. Den visar dock att olika typer av stöd för samverkan eller arbetssätt till verksamheter och professionella ofta är framtagna inom ramen för ett avgränsat projekt eller i en särskild satsning. När projektet tar slut, upphör även finansiering och personella resurser, vilket försvårar ett fortsatt arbete med paketering och vidare distribution av utarbetade arbetssätt på ett sätt som möjliggör användning i fler verksamheter.³⁸

Barnahusmodellen är ett exempel på en modell för samverkan mellan myndigheter och andra aktörer som är ansvariga för ett barn som ska förhöras. Samverkan mellan barnahusens multiprofessionella personal såsom polis, åklagare, läkare, socialsekreterare och behandlare sker utifrån barnets behov. Det finns kompetens om hur till exempel habiliteringspersonal eller personal från skola med specialpedagogisk kompetens kan involveras för att förhöret på bästa sätt kan anpassas utifrån de behov som finns hos barn med funktionsnedsättning. Barnahusmodellen används först när det finns en misstanke om brott och inte i den förebyggande eller upptäckande fasen. Därmed är det förebyggande och initiala upptäckande arbetet avgörande för att ett ärende ska kunna komma till ett Barnahus.

I Sverige har 247 kommuner samverkansavtal med ett av landets totalt 33 Barnahus.³⁹ Det finns ingen nationell styrning, men ett nationellt nätverk som samordnas av Barnafriid.

I Norge har staten elva barnahus som är en del av polisdistriktens förebyggande avdelning. I Norge kan även personer över 18 år med kognitiv eller intellektuell funktionsnedsättning förhöras vid Statens barnehus.

³⁸ Myndigheten för delaktighet (2024b).

³⁹ Barnafriid, "Nätverket för barnahus".

Personalen vid de barnahus som MFD har varit i kontakt med berättar att förhör med barn med funktionsnedsättning är sällan förekommande och att behoven är mycket varierande och individuella. Även om insikten om behov av anpassad kommunikation finns kan det vara svårt att ta fram rutiner för anpassning på ett systematiskt sätt.⁴⁰

Bättre tillgång till samtalsstöd

Sammantaget visar kartläggningen att det finns behov av att både ta fram nya metoder och att anpassa befintliga kunskapsunderlag och metodmaterial så att de fungerar för barn och unga med funktionsnedsättning. Kartläggningen visar också att även i de fall yrkesverksamma har tillgång till metodstöd om våld, kan de sakna vägledning om hur materialet ska användas i mötet med barn och unga med funktionsnedsättning.

De samtalsstöd som MFD har identifierat är oftast framtagna för vuxna, handlar inte om våld eller så är de inte anpassade för barn med funktionsnedsättning och särskilda kommunikationsbehov. De flesta av underlagen saknar också en tydlig målgruppsålder.

I kartläggningen framstår behoven som särskilt stora för vissa områden. Två sådana områden är hedersrelaterat våld och förtryck samt kriminalitet och rekrytering till gängmiljöer, där bristen på både kunskap och metoder är särskilt stor.

Behoven är även särskilt stora för vissa målgrupper. Barn och unga med stora omsorgsbehov är en sådan grupp. Där ingår yngre barn, barn med grav intellektuell funktionsnedsättning och vissa barn med flerfunktionsnedsättningar. De material som finns består exempelvis av bildstöd med fokus på våld eller informationsfilmer. Personer med en intellektuell funktionsnedsättning och synnedsättning kan sällan ta till sig av dessa underlag.

MFD har inte kunnat identifiera material som är utformade för barn och unga med enbart fysiska funktionsnedsättningar, så som nedsatt rörelseförmåga, syn eller hörsel. De underlag som har en tydlig målgruppsålder skiljer sällan på personens ålder, mognad och funktionsförmåga.

MFD:s kartläggning visar att yrkesverksamma många gånger anpassar och justerar generella befintliga material för att de ska gå att använda för barn och unga med funktionsnedsättningar som påverkar kommunikation. Sådana anpassningar försvårar för en strukturerad utvärdering och vidare spridning. Med en lokalt anpassad metod kan det bli svårt att avgöra om den ursprungliga

⁴⁰ Möte med Barnahus Linköping och Statens barnehus i Oslo, dnr 2023/0426.

metoden kvarstår efter anpassningarna samt vad det är som utvärderas; den ursprungliga metoden eller den anpassade versionen.

Samtidigt visar kartläggningen även att yrkesverksamma i vissa situationer, oavsett tillgång till metoder, kan behöva anpassa metoder i dialog med barn och unga med olika funktionsnedsättningar. Det beror på att en del förutsättningar och behov hos barn och unga med funktionsnedsättning kan vara högst individuella, vilket gör det svårt att enbart använda standardiserade metoder. För att yrkesverksamma ska kunna prata med barn och unga med funktionsnedsättning om våld utifrån deras individuella behov krävs, utöver metoder, även en förmåga att anpassa metoder och arbetssätt.⁴¹

Reflektioner

MFD har identifierat många behov och förslag till aktiviteter som kan förbättra yrkesverksammas förutsättningar att förebygga och upptäcka våld mot barn och unga med funktionsnedsättning. Några, men långt ifrån alla, kommer att kunna genomföras inom ramen för detta uppdrag. Utifrån genomförda kartlägningsinsatser såhär långt i uppdragsdelen, gör MFD följande reflektioner kring vad som behöver göras i förhållande till identifierade behov:

Stort behov av ökad kunskap och förståelse

En grundförutsättning för att nya och befintliga metoder och stödmaterial ska kunna implementeras framgångsrikt är att mottagande verksamheter har kunskap och förståelse för den ökade risk för våldsutsatthet som barn och unga med funktionsnedsättning har. Alla som kommer i kontakt med barn och unga med funktionsnedsättning bör ha kunskap om deras särskilda utsatthet. Det är dock viktigt att påpeka att behovet av en generell kunskapshöjning inte bara finns hos yrkesverksamma, utan även hos anhöriga och inte minst hos barn och unga själva. Kunskap om gränsdragning, integritet och sexualitet är några områden som är avgörande för att barn och unga med funktionsnedsättning ska kunna identifiera riskabla situationer och få stöd.

Metodutveckling behövs

MFD:s kartläggning visar att yrkesverksamma anpassar generella metoder efter sina specifika förutsättningar. Kartläggningen visar också att det finns behov av strukturerad anpassning av befintliga metoder som riktar sig generellt till barn och unga och som kan anpassas till behov hos barn och unga med funktionsnedsättning. Vissa metoder förblir lokala produkter som aldrig når utanför den egna kommunen, trots att behoven är stora över hela landet.⁴²

⁴¹ Myndigheten för delaktighet (2024a; 2024b).

⁴² Myndigheten för delaktighet (2024b).

Behovet av anpassade arbetssätt och metoder är extra stort för vissa barn och unga. MFD:s kartläggning visar att det saknas tillgängliga stöd- och metodmaterial som fokuserar på målgrupper med till exempel fysiska funktionsnedsättningar. Även andra grupper behöver prioriteras i större utsträckning, exempelvis yngre barn, barn med grav intellektuell funktionsnedsättning, barn och unga med synnedsättning och barn med flerfunktionsnedsättningar.

Spridning av befintliga metoder är nödvändigt

Yrkesverksamma känner inte till de metoder som finns. För att yrkesverksamma ska få tillgång till och använda framtida metoder är det avgörande att det finns effektiva spridningsmetoder som når ut till alla verksamheter. MFD:s kartläggning indikerar att befintliga kanaler och plattformar inte når ut till de yrkesverksamma på ett tillfredsställande sätt. Spridning av metoder för barn och unga med funktionsnedsättning är viktigt framför allt för verksamheter som finns till för personer med funktionsnedsättning, men även för verksamheter som träffar alla invånare, såsom socialtjänsten.⁴³

Forskning och kunskapsutveckling

Det finns stora behov av forskning generellt men även behov av att utvärdera användning av metoder. Det är också viktigt att stärka kopplingen mellan metod och utförande genom att inkludera metoder i yrkesutbildningar och universitetsutbildningar och använda dem i ordinarie verksamheter.

Några förslag kring forskning och kunskapsutveckling som kommit fram under kartläggningen är till exempel:

- att utvärdera huruvida några befintliga generella riskbedömningsinstrument kan göras tillgängliga för barn och unga med behov av anpassad kommunikation,
- att anpassa redan etablerade våldspreventiva metoder med viss evidens för barn och unga med funktionsnedsättning, till exempel att pröva och utvärdera om VIP-programmet kan anpassas för barn och unga, samt om Tåget och/eller MVP kan anpassas för barn och unga med funktionsnedsättning.
- utforska möjligheten att anpassa och utvärdera utredande metoder som exempelvis FREDA till personer med funktionsnedsättning.
- Se över möjligheten att i uppdrag för att utveckla nya och/eller översätta internationellt utvecklade våldspreventiva metoder till en svensk kontext, inkludera ett funktionshindersperspektiv samt anpassa metoderna till personer med funktionsnedsättning. Till exempel, ”*Dating matters*”.

⁴³ Myndigheten för delaktighet (2024b).

Nästa steg

Nästa steg i denna del av uppdraget är att utifrån kartläggningens slutsatser utveckla stödmaterial med fokus på samtal med barn och unga. Det fortsatta arbetet beskrivs kort nedan.

Utveckling av stödmaterial

Mot bakgrund av de behov som framkommit i kartläggningen är det MFD:s avsikt att under resten av uppdraget utveckla stödmaterial som syftar till att:

- Öka yrkesverksammas generella kunskapsnivå om våld mot och utövat av barn och unga med funktionsnedsättning, till exempel genom en webbutbildning.
- Öka yrkesverksammas tillgång till metoder och stöd för samtal om våld med barn och unga med funktionsnedsättningar som påverkar kommunikation. Till exempel genom att samla befintliga stödmaterial på en plats som är lättillgänglig för yrkesverksamma.
- Erbjuda yrkesverksamma möjlighet att öva på samtal med och bemötande av barn och unga med funktionsnedsättningar som påverkar kommunikation. Detta genom att till exempel ta fram reflektionsmaterial, fallstudier eller liknande.

Stödmaterialen ska kunna användas av yrkesverksamma inom bland annat socialtjänst inklusive omsorg, skola, habilitering, fritid och rättsväsende. En viktig del av utvecklingsarbetet kommer att innebära att prioritera vilka stöd som ska utvecklas och att avgränsa målgrupperna så att stödet kan bli så träffsäkert och behovsanpassat som möjligt.

Innehåll och form för stödmaterialen utgår ifrån behovsanalysen i kartläggningen och utvecklas tillsammans med relevanta aktörer och genom involvering av företrädande organisationer för barn och unga med funktionsnedsättning.

Kartläggning av kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck

För att kartlägga kunskapsläget om hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning har MFD tagit avstamp i myndighetens tidigare kartläggning av våld mot personer med funktionsnedsättning.

MFD genomför inom detta uppdrag en fördjupad kartläggning med hjälp av flera delstudier och andra former av kunskapsinhämtningar löpande. Utgångspunkten är att identifiera ett antal viktiga verksamhetsområden att studera närmare samt att inhämta kunskap och erfarenheter från en rad olika aktörer både inom Sverige och internationellt. En annan utgångspunkt i uppdraget är att inkludera erfarenheter från personer med funktionsnedsättning.

Nedan presenteras studiebesöken i Norge och Storbritannien närmare, och därefter genomförandet och preliminära resultat från kvalitativa studier av hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning.

Internationell utblick – studiebesök i Norge och Storbritannien

Den norska kontexten

Precis som i Sverige lyfts personer med intellektuell funktionsnedsättning som en särskilt utsatt grupp i den norska regeringens handlingsplan mot negativ social kontroll och hedersrelaterat våld och förtryck.⁴⁴

Under studiebesöket i Norge tog MFD bland annat del av arbetet som görs inom Mångfaldsrådgivningen⁴⁵ och Kompetensteamet mot negativ social kontroll och hedersrelaterat våld och förtryck⁴⁶. Dessa aktörer arbetar på olika sätt mot hedersrelaterat våld och förtryck. Kompetensteamet erbjuder stöd och rådgivning till både yrkesverksamma och vuxna personer som av olika anledningar söker hjälp. Mångfaldsrådgivningen, som är en lågtröskelverksamhet, arbetar förebyggande och ska bidra till att fler barn och unga som riskerar eller utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck får råd, vägledning och uppföljning utifrån sina

⁴⁴ Kunskapsdepartementet (2021), sid. 8.

⁴⁵ Från och med 1 januari 2024 bytte Minoritetsrådgiverordningen namn till Mångfaldsrådgivningen och är placerad under IMDi. Mångfaldsrådgivningen består idag av 59 mångfaldsrådgivare som är utplacerade på gymnasieskolor och komvux i samtliga lokala regioner.

⁴⁶ Kompetensteamet (Kompetansteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold) är en nationellt myndighetsövergripande instans som bland annat bistår socialtjänsten i ärenden som rör tvångsäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor eller andra former av hedersrelaterat våld och förtryck. Kompetensteamet ligger under Barne- Ungdoms- og Familjedirektoratet (Bufdir).

behov och rättigheter. Det riktas inga särskilda insatser mot personer med funktionsnedsättning i dessa verksamheters arbeten. I Kompetensteamets årliga statistik över inkomna ärenden finns inga uppgifter om utsatta personer med funktionsnedsättning.⁴⁷

Kontexten i England och Wales

I England och Wales finns viss statistik där bakgrundsvariabler kring hälsa kan länkas ihop med och kontrolleras mot utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck.⁴⁸ Däremot är statistik över den specifika kopplingen mellan funktionsnedsättning och utsatthet för olika former av hedersrelaterat våld och förtryck begränsad.

I ett pågående forskningsprojekt vid University of Nottingham och University of Birmingham undersöks bland annat kopplingar mellan kognitiv nedsatthet och exploatering i England. I en pilotstudie⁴⁹ konstaterar forskarna att en kognitiv funktionsnedsättning är identifierad som en viktig faktor i 31 procent av de 147 fallen av exploatering av vuxna i Nottingham. I en del av dessa fall kan exploatering vara ett uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck.⁵⁰

Till skillnad från både den svenska och norska statistikföringen inom ramen för nationella stödfunktioner för yrkesverksamma i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck⁵¹, presenterar Forced Marriage Unit (FMU) antalet ärenden där rådgivning och stöd har getts kring fall som rör personer med någon form av funktionsnedsättning. Denna statistik presenteras årligen i FMU:s årsrapporter.⁵² Under 2022 involverade drygt 20 procent⁵³ av ärendena utsatta personer med ”mental capacity concerns”, det vill säga utsatta personer med en misstänkt eller

⁴⁷ Barne-, Ungdoms og Familjedirektoratet (2023).

⁴⁸ Det finns ingen lagstadgad definition av ”honour-based abuse” i England och Wales. Den definition som används av myndigheter med flera, och tagits fram av The Crown Prosecution Service, är följande: ”Honour-based abuse is an incident or crime involving violence, threats of violence, intimidation, coercion or abuse (including psychological, physical, sexual, financial or emotional abuse) which has or may have been committed to protect or defend the honour of an individual, family and/or community for alleged or perceived breaches of the family and/or community’s code of behaviour”.

⁴⁹ Data inhämtad mellan april 2020 och mars 2021.

⁵⁰ University of Nottingham & Nuffield Foundation, ”Links between cognitive impairment and exploitation in England”.

⁵¹ I Sverige bedriver Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck (NCH), vid Länsstyrelsen Östergötland en nationell stödtelefon dit yrkesverksamma samt ideellt verksamma som i sin verksamhet hanterar frågor om hedersrelaterat våld och förtryck kan ringa för att få stöd på generell nivå. I Norge för Kompetanseteamet mot negativ social kontroll och æresrelaterat våld statistik över antalet fall som teamet kommer i kontakt och ger vägledning i.

⁵² Dessa ärenden handlar om möjliga fall av tvångsäktenskap och/eller könsstympning av flickor och kvinnor.

⁵³ Detta motsvarar 62 av totalt 302 ärenden under 2022.

bekräftad nedsatt förmåga att ge sitt samtycke.⁵⁴ Till skillnad från statistiken för samtliga ärenden är utsattheten hos denna målgrupp jämnare mellan män och kvinnor, där män är något mer utsatta än kvinnor. En större andel utsatta utgörs av personer över 26 år jämfört med andelen för samtliga ärenden där en övervägande majoritet utgörs av personer under 26 år.⁵⁵

Genomförande – kvalitativa studier av hedersrelaterat våld och förtryck

Under hösten 2023 har MFD gett flera externa aktörer i uppdrag att genomföra kvalitativa studier om hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning.

Vägval

MFD har i den inledande delen av uppdraget valt en kvalitativ och explorativ inriktning. Fokus har varit att bygga kunskap inom olika verksamhetsområden där detta tidigare saknats eller har varit mycket begränsad. Ambitionen har varit att identifiera former av utsatthet, goda exempel och framgångsfaktorer i arbetssätt samt kunskapsluckor och utvecklingsbehov.

Urvalet av fokusområden för studierna är gjort utifrån att verksamhetsområdena riktar sig direkt till barn, unga eller vuxna med funktionsnedsättning, medan andra områden har ett särskilt ansvar att förebygga eller bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, och/eller att stödja och skydda de som drabbas. MFD har exempelvis identifierat rättsväsendet som ett viktigt område att undersöka. Detta mot bakgrund av MFD:s tidigare regeringsuppdrag som visade på kunskapsluckor kring målgruppens behov och förutsättningar i kontakten med rättsväsendet.

Gemensamt ramverk för samtliga studier

Fem studier har påbörjats inom följande områden:

1. Anpassad grund- och gymnasieskola samt specialskola
2. Komvux som anpassad utbildning
3. Habilitering, inom ramen för hälso- och sjukvård
4. Rättsväsendet
5. Socialtjänst, daglig verksamhet och bostad som särskild service, hem för vård eller boende, HVB, och skyddade boenden.

⁵⁴ Till skillnad från svensk lagstiftning om äktenskapstvång som tar hänsyn till intellektuell funktionsnedsättning som en utsatt belägenhet, handlar det i den brittiska kontexten om förmågan, eller oförmågan, att ge sitt samtycke till att ingå äktenskap för personer med intellektuell funktionsnedsättning (learning disability).

⁵⁵ Home Office och Foreign, Commonwealth & Development Office, "Forced Marriage Unit Statistics 2022".

De fyra första studierna kommer att avslutas under våren 2024, medan den femte studien pågår under hela 2024. Studierna ska undersöka följande teman:

- yrkesverksammas kunskaper och erfarenheter om hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning
- målgruppens utsatthet, behov och förutsättningar
- befintliga arbetssätt och samverkan med relevanta aktörer
- utvecklingsbehov inom området.

Syftet är att genom en kvalitativ ansats undersöka hur olika verksamheter arbetar med frågor om hedersrelaterat våld och förtryck som kan drabba personer med funktionsnedsättning. Syftet är också att samla in yrkesverksammas kunskaper om och erfarenheter av att möta den utsatta målgruppen. Studierna mäter inte omfattningen av förekomst av hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning.

Gemensamt för samtliga studier är att de ska bidra till uppdragets övergripande målsättning genom att belysa hinder, utvecklingsbehov, förbättringsmöjligheter, framgångsfaktorer och goda exempel av arbetssätt för att förebygga och upptäcka samt stödja och skydda personer med funktionsnedsättning som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck.

I det kommande avsnittet beskrivs de olika studierna och dess genomförande.

1. Fokus på anpassade skolor och specialskolor

MFD har gett konsultbolaget Sweco i uppdrag att genomföra en studie enligt ovan beskrivna teman med fokus på anpassade grund- och gymnasieskolor samt specialskolor. Skolan har en viktig roll i att förebygga och upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck samt hänvisa till relevanta stödinsatser. Skolorna ska enligt de nya läroplanerna utföra kunskapshöjande insatser om jämställdhet, mänskliga rättigheter, sex, samtycke och relationer. Det inkluderar även kunskapshöjande insatser om hedersrelaterat våld och förtryck.⁵⁶

Studien har primärt genomförts i form av intervjuer med representanter från lärarkollegiet, elevhälsan och skolledningen. Därutöver har intervjuer genomförts med ett flertal experter och sakkunniga vid myndigheter och inom civilsamhället.

Studien grundar sig på intervjuer med 45 skolpersonal vid 18 skolverksamheter bestående av både specialskolor, anpassade grundskolor och anpassade gymnasieskolor. Genomförandet av studien pågår till och med mars 2024.

⁵⁶ Lspec22; Lgra22; SKOLFS 2013:148.

2. Fokus på komvux som anpassad utbildning

MFD har gett konsultbolaget Begripsam i uppdrag att undersöka komvux som anpassad utbildning med utgångspunkt i ovan beskrivna teman. Denna intervjustudie genomförs i samband med ett annat uppdrag för MFD där Begripsam ska intervjua lärare och elever om elevhälsa inom komvux som anpassad utbildning.⁵⁷ Uppdraget omfattar intervjuer med olika professioner (rektorer/skolledare, lärare och stödfunktioner) i ett tjugotal verksamheter. Studien pågår till och med april 2024.

3. Fokus på habiliteringsverksamheter

MFD har gett konsultbolaget Spira utvärdering i uppdrag att genomföra en intervjustudie med utgångspunkt i ovan beskrivna teman riktat till ett antal habiliteringsverksamheter. Liksom andra hälso- och sjukvårdsverksamheter har habiliteringen ett ansvar att hänvisa våldsutsatta till stöd- och hjälpinsatser och se till att vård och behandling erbjuds.⁵⁸ Habiliteringen har potential att på ett långsiktigt sätt bidra till arbetet för att förebygga och upptäcka våldsutsatthet hos sina patienter, då de ofta har en långvarig kontakt med personer som tar del av habiliteringsinsatser och deras anhöriga.

Studien innebär intervjuer med 23 personer i åtta habiliteringsverksamheter i sju regioner. Intervjupersonerna är framför allt enhetschefer och kuratorer. Andra professioner som har intervjuats är verksamhetsutvecklare, psykolog och sjuksköterska. De undersökta verksamheterna representerar barnhabilitering, vuxenhabilitering samt en habiliteringsverksamhet för döva. Studien pågår till och med mars 2024.

4. Fokus på rättsväsendet

MFD har gett Hanna Cinthio AB i uppdrag att genomföra en kvalitativ studie som riktar sig till olika aktörer inom rättsväsendet. Undersökningen innebär en kombination av individuella djupintervjuer med företrädare för olika delar av rättsväsendets verksamhetsområden och analys av relevanta rättsfall. Studien ska bland annat undersöka vilka typer av ärenden som kan förekomma i brottmålsprocesser där en person med funktionsnedsättning är utsatt eller misstänks vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. En viktig aspekt som ska beaktas i studien är huruvida det förekommer multiutsatthet bland målgruppen i dessa ärenden, det vill säga utsatthet för flera uttryck för hedersrelaterat våld och

⁵⁷ Denna del av Begripsams uppdrag är en uppföljning av ett arbete som genomfördes under 2022. Bakgrunden till detta uppdrag är Folkhälsomyndighetens genomförande av en fördjupad analys om hälsan hos studerande grupper som saknar generell tillgång till elevhälsa med fokus på elever inom den kommunala vuxenutbildningen (komvux).

⁵⁸ Socialstyrelsen (2023).

förtryck i ett och samma brottmål. Därtill ska studien även beakta särskild utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med människohandel.

Intervjupersoner som inkluderas i studien är i första hand poliser med expertis i barnförhör och poliser som är särskilt utbildade i hedersrelaterat våld och förtryck, åklagare samt advokater. Framför allt advokater i rollen som målsägandebiträde, särskild företrädare eller ombud. Andra intervjupersoner är yrkesverksamma inom Barnahus, civilsamhällesorganisationer samt lokala resursteam mot hedersrelaterat våld och förtryck. Studien innebär intervjuer med 14 yrkesverksamma inom nämnda yrkesgrupper. Den pågår till och med mars 2024.

5. Ett forskningsprojekt med fokus på flera verksamhetsområden

MFD har gett forskarna Helén Olsson, Mittuniversitet och Siv-Britt Björktomta, Uppsala universitet, i uppdrag att under 2024 genomföra en kvalitativ studie som omfattar intervjuer med följande professioner:

- a. Socialsekreterare inom individ- och familjeomsorgsförvaltning.
- b. Handläggare som utreder behov av stöd till personer med funktionsnedsättning enligt socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.
- c. Professioner som ger stöd inom daglig verksamhet och bostad som särskild service såsom stödpedagog och stödassistent.
- d. Professioner som ger stöd inom hem för vård eller boende, HVB, och skyddade boenden.

Utöver intervjuer med yrkesverksamma ska forskarna, i den mån det är möjligt, genomföra intervjuer med personer med funktionsnedsättning som lever eller misstänks leva i en hederskontext. Genomförandet av studien pågår till och med december 2024.

Preliminära resultat

I detta avsnitt presenteras ett urval av de preliminära resultaten från studierna om anpassad skola och specialskola, habiliteringsverksamheter respektive rättsväsendet. Studien som undersöker komvux som anpassad utbildning pågår till och med april 2024 och berörs därför endast i begränsad omfattning. För att knyta an till de övergripande teman som nämnts ovan kommer de preliminära resultaten att sammanfattas enligt följande:

- Yrkesverksammas kunskaper och erfarenheter
- Målgruppens utsatthet, behov och förutsättningar
- Arbetssätt och samverkan.

Inledningsvis kan MFD konstatera att yrkesverksamma i en majoritet av verksamheterna inom skola och habilitering möter personer med funktions-

nedsättning som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Exempelvis vittnar 17 av 18 undersökta skolverksamheter att de känner till att elever på deras skola utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Yrkesverksammas kunskaper och erfarenheter

Behoven av kompetenshöjande insatser är tydliga och omfattande

Det övergripande mönstret i samtliga studier är återkommande behov av kompetenshöjande insatser. Det går dock att se variationer mellan och inom verksamheter, kommuner och regioner vad gäller kunskapsnivå samt erfarenheter av att möta den utsatta målgruppen. I materialet finns verksamheter med en högre kunskapsnivå. Den högre kunskapsnivån framstår ibland som driven av enskilda personer i verksamheten eller av särskilda satsningar från kommun, region eller länsstyrelse.

Expertis inom hedersrelaterat våld och förtryck och funktionsnedsättning behöver säkerställas

Ett annat återkommande mönster i intervjumaterialet handlar om svårigheter och utmaningar för yrkesverksamma att säkerställa dubbel kompetens i arbetet mot våld. Det innebär kompetens som både inkluderar kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och kunskap om funktionshinder/funktionsnedsättning.

Intervjuer med yrkesverksamma inom Polismyndigheten och

Åklagarmyndigheten visar till exempel en relativt god kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, medan samma personer vittnar om bristande kunskaper om funktionshindersfrågor. Vad gäller kompetens om funktionsnedsättningar inom dessa myndigheter tyder de preliminära resultaten på att kunskapen och ändamålsenlig expertis behöver stärkas och säkerställas inom alla delar av verksamheterna som arbetar med utredning och bekämpning av hedersrelaterat våld och förtryck.

Det omvända mönstret framträder inom habiliteringen, anpassade skolformer och specialskola. Yrkesverksamma i dessa verksamheter har kunskap om funktionsnedsättningar men behov av grundläggande eller fördjupade kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck. Det som är utmärkande för den befintliga kunskapen på området är att den till stor del handlar om utsatthet hos personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Omsorg och stöd i vardagen eller otillbörlig kontroll?

I en majoritet av de undersökta skol- och habiliteringsverksamheterna vittnar yrkesverksamma om att det är svårt att identifiera hedersrelaterat våld och förtryck som fenomen samt att särskilja det från andra former av våld och förtryck. En del uttrycker att det är först när de har fått fördjupad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck som de har kunnat blicka tillbaka och identifiera situationer där elever eller patienter sannolikt varit utsatta. I flera av studierna återkommer också en utmaning i att kunna hantera dilemman som kan uppstå när yrkesverksamma ska avgöra skillnaden mellan otillbörlig kontroll från familjen

och familjens omsorg. Familjen kan hänvisa till en ”nödvändig” kontroll av individen med anledning av deras behov av stöd, hjälp och struktur i vardagen. Det kan till exempel vara svårt att avgöra var gränsen går mellan ett överbeskyddande beteende gentemot ett barn med intellektuell funktionsnedsättning och ett beteende som är så pass begränsande av individens livsutrymme att det kan vara olagligt.

Målgruppens utsatthet, behov och förutsättningar

Beroendeställning och osynlighet är karakteristiska för målgruppens utsatthet

Samtliga studier visar på den djupa beroendeställning som barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning kan befinna sig i på grund av sin funktionsnedsättning och de hinder de möter i vardagen. Intervjupersoner från habiliterings- och skolverksamheter beskriver att personer med funktionsnedsättning som lever i en hederskontext kan begränsas av familjen i att göra självständiga val.

Begränsningarna kan till exempel påverka tillgången till information om individuella rättigheter eller möjligheten att få delta i en habiliteringsinsats. De kan även påverka rätten och möjligheten att kunna flytta hemifrån, få välja en partner och få tillgång till alternativa perspektiv utöver familjens. En annan sårbarhetsfaktor som framkommer är att individer som vuxit upp i en hederskontext kan ha svårt att uttrycka sin egen vilja, fatta egna beslut och vill dessutom ofta vara andra till lags.

Studien om rättsväsendet visar hur viktigt det är att omgivningen upptäcker utsatthet hos personer som möter hinder i sin kommunikation. Det innebär möjligheten och förmågan att se och fånga upp en utsatt person, göra en anmälan och hjälpa rättsväsendet att förstå dess behov. Ofta är det anhöriga som utgör denna länk. Om problematiken som i de flesta hedersrelaterade fall finns i själva familjestrukturen ligger det i sakens natur att utsattheten sällan blir synliggjord och kommer till myndigheters och rättsväsendets kännedom.

Funktionsnedsättning förknippas med skam i en hederskontext

Yrkesverksamma inom habilitering, skola och rättsväsende lyfter också fram att skam ofta är förknippat med funktionsnedsättning i en hederskontext. Fenomenet beskrivs även av andra aktörer som MFD har haft dialoger med. Inom habiliteringen finns erfarenheter av att vissa barn och unga, som lever i familjer där hedersnormer förekommer, inte tillåts ta del av habiliteringsinsatser. Detta delvis på grund av skammen kopplad till barnets funktionsnedsättning. En annan bidragande faktor till att vissa barn uteblir från habiliteringsinsatser uppges vara familjers bristande förtroende för samhället och myndigheter.

Arbetsätt och samverkan

Studierna indikerar att det råder brist på strukturerade arbetsätt och rutiner samt upparbetade och fungerande samverkansformer för hedersrelaterade ärenden som rör personer med funktionsnedsättning inom de undersökta verksamhetsområdena.

Det saknas systematiserade arbetssätt och rutiner för att möta målgruppens behov

Yrkesverksamma inom habilitering efterfrågar en konkretisering av det uppdrag habiliteringen har kopplat till arbetet att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. MFD uppfattar att det både handlar om en starkt tydlighet från nationell nivå och om ett arbete med att regionalt och lokalt konkretisera och implementera uppdraget i verksamheterna. Många habiliteringsverksamheter saknar systematiserade arbetssätt och rutiner för arbetet. Intervjupersonerna är samstämmiga i att habiliteringens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck kan utvecklas. Genom tydliga rutiner, checklistor och handlingsplaner bör handlingskapaciteten inom habiliteringsverksamheterna kunna stärkas.

Studien om utbildning visar att enbart enstaka undersökta skolor har någon form av handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck och då ofta som en del av ett annat dokument, såsom en likabehandlingsplan. De flesta skolor har ingen handlingsplan eller specifik rutin för att hantera misstanke eller kännedom om elevers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. Studien visar att bristen på systematik i arbetet kan leda till att hanteringen av ärenden blir osäker och ojämn mellan verksamheter i samma kommun. Dessutom kan det bli personberoende när endast få personer har kompetens i frågan.

En av de främsta utmaningarna inom rättsväsendet beskrivs som det återkommande behovet av arbetssätt för att både kunna bedöma eventuell förekomst av hedersrelaterat våld och förtryck och att identifiera en funktionsnedsättning hos personer där det inte är känt. En övergripande bild som framträder i intervjumaterialet är att rättssystemet inte upplevs vara anpassat efter behov och förutsättningar hos personer med funktionsnedsättning, särskilt inte personer med intellektuell funktionsnedsättning. I brottmålsprocesser ställs höga krav på att kunna förstå och kommunicera konsekventa redogörelser för det man har varit med om, vilket kan vara omöjligt för en del personer att leva upp till. Risken är att ärenden blir nedlagda i ett tidigt skede när brottsoffren inte förmår uttrycka sig på det sätt som krävs.

Samverkansformer efterfrågas i komplexa ärenden

Hedersrelaterade ärenden, som ofta beskrivs som komplexa, kräver gemensamma insatser som involverar flera professioner och verksamheter som kan omhänderta olika delar av den utsatta målgruppens behov av stöd och hjälp. Inom habiliteringen får patienter/brukare stöd i kontakten med andra aktörer såsom socialtjänst, polis samt olika resurscenter eller föreningar som stödjer personer som utsätts för våld. Det finns en medvetenhet hos yrkesverksamma om att habiliteringen behöver samverka strukturerat med andra aktörer i det förebyggande och reaktiva arbetet mot våld.⁵⁹

⁵⁹ Strukturer för samverkan som lyfts upp av habiliteringsverksamheter är BUS-samverkan (Barn och unga i behov av särskilt stöd). Det finns även så kallade ärendegrupper som är en

Komplexiteten i ärenden som rör målgruppens utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck gör att behovet av fungerande samverkansformer blir central. I studien om den anpassade skolan anses samverkan med socialtjänsten vara viktig och mest relevant i sammanhanget. Ingen skola uppger dock att man har någon specifik samverkan eller samverkansplan med socialtjänsten om hedersrelaterade ärenden. Skolornas tillit till socialtjänsten är i de flesta fall låg och det finns en tydlig efterfrågan på bättre samverkansformer mellan skola och socialtjänst.

Reflektioner

Utifrån genomförda kartläggningsinsatser såhär långt i uppdragsdelen om kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning lämnar MFD några reflektioner.

Kunskap och arbetssätt behöver utvecklas

MFD kan konstatera att mycket återstår för att verksamheter inom skola, habilitering samt rättsväsendet ska uppfylla sina respektive uppdrag i arbetet att förebygga och/eller bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning.

MFD:s kartläggning indikerar ett utvecklingsbehov inom samtliga undersökta verksamheter vad gäller adekvat kunskap och arbetssätt för att arbeta förebyggande och reaktivt mot hedersrelaterat våld och förtryck som kan drabba personer med funktionsnedsättning. Inom skol- och habiliteringsverksamheter handlar det om att höja kunskapsnivån om hedersrelaterat våld och förtryck. Inom rättsväsendet finns det behov av kunskapsutveckling om behov och förutsättningar hos personer med funktionsnedsättning.

Utsatthet hos personer med intellektuell funktionsnedsättning uppmärksammas mest

I arbetet med kartläggningen har utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck i de allra flesta fall förknippats med personer med *intellektuell* funktionsnedsättning, snarare än andra former av funktionsnedsättning. Detta kan ses som en återspeglning av den befintliga kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning, om än begränsad, som utslutande har handlat om utsattheten hos personer med intellektuell funktionsnedsättning. Det bekräftas också av formuleringar i regeringens propositioner på området. Enbart personer med intellektuell funktionsnedsättning omnämns som en särskilt sårbar grupp i sammanhanget. Personer med andra

samverkansform som inkluderar rättspsykiatri, psykiatri, socialtjänst och habilitering. Utöver det förekommer andra typer av professionella samverkansteam med olika typer av fokus, exempelvis föräldrar som behöver extra stöd i sin föräldraroll.

funktionsnedsättningar, exempelvis dövhet, synnedsättning och rörelsehinder, har inte uppmärksammats i samma utsträckning.

Fungerande samverkan är central i arbetet

MFD:s kartläggning indikerar att det finns utvecklingsområden där en reell förflyttning i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning skulle kunna uppnås. En förbättrad samverkan med relevanta aktörer i ärenden som rör utsatthet eller misstänkt utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck är ett sådant område. Den kedja av stödinsatser som krävs för att hjälpa en utsatt person med funktionsnedsättning kan sällan omhändertas av en och samma aktör/verksamhet.

Nästa steg

Under våren 2024 kommer MFD att fortsätta fördjupa analysen av resultaten från de fyra presenterade studierna. Under 2024 pågår även forskningsstudien som riktar sig till bland annat socialtjänsten.

Utöver redan påbörjade studier avser MFD att initiera fler kunskapsinhämtande insatser under 2024 där fokus kommer att riktas mot ungdomsmottagningar och relevanta verksamheter inom hälso- och sjukvården. Dessa undersökningar kommer bland annat att bidra till inhämtning av kunskap om könsstymning av flickor och kvinnor med funktionsnedsättning i dialog med Jämställdhetsmyndigheten.⁶⁰ Ett kunskapsområde som idag i princip är obefintligt.

Utöver kvalitativ kunskapsinhämtning från olika verksamheter och professioner planerar MFD även för kvantitativa enkätstudier riktade till särskilt relevanta verksamhetsområden. Under 2024 kommer MFD även att inhämta erfarenheter från personer med funktionsnedsättning.

Under resten av uppdraget kommer MFD dessutom att ha fortsatta dialoger och erfarenhetsutbyten med nationella myndigheter, intresse- och civilsamhällesorganisationer samt andra relevanta aktörer. Centrala aktörer för fortsatt dialog och samverkan är de regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck som utvecklas av ett flertal länsstyrelser.

Under studieresorna till Norge och Storbritannien visades stort intresse för MFD:s regeringsuppdrag. Det finns en tydlig internationell efterfrågan på den kunskap som MFD tar fram i kartlägningsarbetet. Därför ser MFD positivt på att fortsätta föra dialoger med dessa aktörer och undersöker möjligheten att anordna någon form av kunskapsutbyte mellan de tre länderna mot slutet av regeringsuppdraget.

⁶⁰ Arbetet kommer att bedrivas i syfte att bidra med kunskap och erfarenheter i Jämställdhetsmyndighetens samordnande uppdrag med att förebygga och bekämpa könsstymning av flickor och kvinnor. S2023/03257 (delvis).

Kommunikation

MFD ser att det krävs ett långsiktigt arbete med att informera och höja kunskapen om såväl våld generellt som hedersrelaterat våld och förtryck mot barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning. Under uppdragets gång kommer MFD att genomföra kommunikationsinsatser som syftar till en allmän kunskapshöjning hos yrkesverksamma. Den mer omfattande kunskapsspridningen kommer MFD att arbeta med under 2025 när ytterligare fördjupad kunskap finns samlad. För att nå effekt kommer MFD att arbeta mot att nå ut via etablerade aktörers nätverk, konferenser och andra kommunikationsvägar.

Informationsinsatser om uppdraget genomförs löpande, både i MFD:s befintliga nätverk men även i andras.

MFD ser möjligheter och stor potential i att sprida och diskutera ny kunskap som tas fram inom båda delarna av uppdraget inom internationella arenor. MFD har också identifierat en efterfrågan på översättningar av kommande kunskapsmaterial till engelska.

Särskilt om uppdraget kring våld mot barn och unga

MFD avser att genomföra mediaaktiviteter tillsammans med flera andra aktörer.

Under våren undersöker MFD möjligheten att tillsammans med kommuner beskriva exempel på lovande arbetssätt för att publicera på MFD:s hemsida.

I maj genomför MFD ett webbsänt seminarium med innehåll från rapporterna. Till exempel bjuds några av forskarna som har bidragit till kartläggningen in som talare. Seminariet byggs upp i tre block utifrån att förebygga, upptäcka och utreda.

Särskilt om kartläggningen om hedersrelaterat våld och förtryck

MFD planerar att genomföra ett webbsänt seminarium till hösten i samband med en gemensam lansering av de fyra rapporter som kommer att färdigställas under våren. MFD undersöker också andra sätt att kommunicera resultaten från de fyra studierna. Exempelvis kan det finnas behov av mer riktade kommunikationsinsatser gentemot ett urval av relevanta yrkesgrupper med utgångspunkt i en eller flera av rapporterna. MFD undersöker därför möjligheterna att delta i olika evenemang som andra relevanta aktörer anordnar. MFD har exempelvis initierat en dialog med Skolverket om möjligheten att delta i konferensen Mötesplats anpassade skolformer, som äger rum 17–18 juni 2024.

MFD kommer också att presentera regeringsuppdraget på ALTER-konferensen⁶¹ som hålls vid KU Leuven i Belgien den 4–5 juli 2024. Det övergripande temat för

⁶¹ The 12th conference of ALTER, European Society for Disability Research.

konferensen är "*Disability Research for the Real World*". MFD:s presentation hålls inom det särskilda temat "*Disability policies in the face of major societal changes*". MFD betraktar ALTER-konferensen som ett bra tillfälle att presentera och diskutera ny kunskap kring hedersrelaterat våld och förtryck tillsammans med aktörer från andra europeiska länder.

Referenser

- Barnafrid, "Nätverk för barnahus". <https://liu.se/forskning/barnafrid/natverk/natverkarnahus> (hämtad 2024-03-22).
- Barne-, Ungdoms og Familjedirektoratet (2023) *Årsrapport 2022 – Kompetanseteamet mot tvangsektenskap, kjønnselemlestelse og negativ sosial kontroll.*
- Eskilstuna kommun, "Vip-programmet". <https://www.eskilstuna.se/omsorg-och-stod/funktionsnedsattning/utbildningar/vip-programmet> (hämtad 2024-03-13).
- Europarådet (2011) *The Council of Europe Convention on preventing and combatting violence against women and domestic violence.*
- Förenta Nationerna (1979) *Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women (CEDAW).*
- Förenta Nationerna (1989) *Convention on the Rights of the Childs (CRC).*
- Förenta Nationerna (2006) *CRPD. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD).*
- Förenta Nationerna (2007) *CRC/C/GC9. General comment No. 9 The rights of children with disabilities.*
- Förenta Nationerna (2018) *CRPD/C/GC/7. General comment No. 7 on Article 4.3 and 33.3 – The participation of persons with disabilities in the implementation and monitoring of the Convention OHCHR.*
- Förenta Nationerna (2023) *CRC/C/SWE/CO/6-7. Convention on the Rights of the Child.*
- Förenta Nationerna, "Goal 5 Achieve gender equality and empower all women and girls". https://sdgs.un.org/goals/goal5#targets_and_indicators (hämtad 2024-03-22).
- Förenta Nationerna, "Goal 10 Reduce inequality within and among countries". https://sdgs.un.org/goals/goal10#targets_and_indicators (hämtad 2024-03-22).
- Home Office och Foreign, Commonwealth & Development Office "Forced Marriage Unit Statistics 2022". <https://www.gov.uk/government/statistics/forced-marriage-unit-statistics-2022/forced-marriage-unit-statistics-2022> (hämtad 2024-03-22).
- Kunskapsdepartementet (2021) *Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021-2024).*
- Lgra22 (2022) *Läroplan för anpassade grundskolan 2022.*
- Lspec22 (2022) *Läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall.*
- Myndigheten för delaktighet (2023) *Våld mot personer med funktionsnedsättning – Om utsatthet och förekomst av våld.*

Myndigheten för delaktighet (2024a) *Fråga, lyssna och förstå – Om att förebygga, upptäcka och utreda våld mot barn och unga med funktionsnedsättning (arbetsnamn)*. dnr 2024/0426.

Myndigheten för delaktighet (2024b) *Kartläggning av metoder och arbetsätt för att förebygga, upptäcka och utreda våldsutsatthet bland barn och unga med funktionsnedsättning*. dnr 2024/0426.

Myndigheten för delaktighet (2024c) *Metodstöd för att förebygga, upptäcka och uppmärksamma våld bland personer med funktionsnedsättning – Återrapportering av regeringsuppdrag*.

Proposition 2019/20:131. *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*.

Proposition 2021/22:138. *Ett särskilt brott för hedersförtryck*.

Regeringsbeslut II:7, 2021-10-28. *Uppdrag att inventera aktörers kunskap om våld mot personer med funktionsnedsättning samt föreslå åtgärder*, dnr A2021/02052.

Regeringsbeslut III:5, 2022-12-22. *Regleringsbrev för budgetåret 2023 avseende Myndigheten för delaktighet*, dnr S2022/04810 (delvis).

Regeringsbeslut III:2, 2023-06-29. *Uppdrag att kartlägga och utveckla stödmaterial om våld mot barn och unga med funktionsnedsättning samt fördjupad kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck mot personer*, dnr S2023/02178 (delvis).

Regeringskansliet, ”Internationell granskning av mänskliga rättigheter i Sverige”. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/internationell-granskning-av-manskliga-rattigheter-i-sverige/> (hämtad 2024-03-22).

SKOLFS 2013:148, *Läroplan för anpassade gymnasieskolan*.

Socialdepartementet (2016) *Skrivelse 2016/17:10. Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*.

Socialstyrelsen (2011) *Sällan sedda – Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*.

Socialstyrelsen (2023) *Våld i nära relationer – Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2023) *Mer utsatta än andra*.

Tjejjers rätt i samhället (2020) *Gömd och glömd: Hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna personer med intellektuell funktionsnedsättning*.

University of Nottingham & Nuffield Foundation, “Links between cognitive impairment and exploitation in England”. <https://exploitationandci.org/> (hämtad 2024-03-22).

Västra Götalandsregionen, ”Ledarhandledning för bildstöd utbildning om våld”. <https://mellanarkiv-offentlig.vgregion.se/alfresco/s/archive/stream/public/v1/source/available/sofia/su>

[1326-771305061-950/native/H%C3%A4fte-hela-uppl%C3%A4gget-f%C3%B6rebyggande.pdf](https://www.vgregion.se/alfresco/s/archive/stream/public/v1/source/available/sofia/su1326-771305061-950/native/H%C3%A4fte-hela-uppl%C3%A4gget-f%C3%B6rebyggande.pdf) (hämtad 2024-03-22).

Västra Götalandsregionen, ”Reda ut häfte om våld”. <https://mellanarkiv-offentlig.vgregion.se/alfresco/s/archive/stream/public/v1/source/available/sofia/su1326-771305061-954/native/Reda-ut-h%C3%A4fte-barn.pdf> (hämtad 2024-03-22).

Västra Götalandsregionen, ”Uttrycka åsikter med samtalsmatta”. <https://www.vgregion.se/ov/dart/lar-om-kommunikationsstod/uttrycka-asikter-med-samtalsmatta/> (hämtad 2024-03-13).

Bilagor

Bilaga 1. Metoder som framkommit i kartläggningen

I nedanstående tabeller redovisa MFD metoder som har identifierats genom kartläggningen. Den första tabellen beskriver metoder som är anpassade till personer med funktionsnedsättning och den andra generellt utformade metoder.⁶²

Utöver grundläggande information om metodernas namn och vem som har tagit fram dem inkluderas även metodernas syfte, målgrupp samt information om huruvida metoden är utvärderad eller ej. MFD har gjort en bred kartläggning, för att i ett senare skede identifiera relevanta metoder att arbeta vidare med. I dokumentstudien har MFD inte värderat utvärderingarnas kvalitet och därmed finns en viss grad av osäkerhet gällande dessa uppgifter. Materialet kan även komma att kompletteras.

Material anpassade till personer med funktionsnedsättning

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
Navigator Act, Region Stockholm.	Grupp- och internetbaserad behandling.	Förebygga.	Föräldrar vars barn har en kognitiv funktionsnedsättning	Individer.	Utvärderas i samarbete mellan KIND vid Karolinska Institutet och Habilitering och Hälsa, Region Stockholm.
Responsible Behavior with Younger Children (RBYC), Moore Center for the Prevention of Child Sexual Abuse, Johns Hopkins.	Program för att motverka sexuella övergrepp på barn där andra minderåriga är utförare.	Förebygga (universell).	Barn (11–13 år).	Skola, en variant för anpassad skola är under utveckling.	Utvärderat med goda resultat. Pågående utvärdering av en variant mot anpassad skola.
Trygg Idrott, Parasport Sverige.	Stödmaterial.	Förebygga.	Barn och unga med funktionsnedsättning i idrottsverksamheter.	Fritid.	Nej.
Skapa trygga idrottsmiljöer, Riksidrottsförbundet.	Checklista.	Förebygga.	Barn och unga med funktionsnedsättning i idrottsverksamheter.	Fritid.	Nej.
Äkta man, RFSU Stockholm, Svenska Dövidrottsförbundet (SDI), Riksteatern Crea och Sveriges Dövas	Projekt om att förebygga utövande av våld, utveckling av metodmaterial.	Förebygga.	Unga teckenspråkiga killar.	Fritid (idrott och kultur).	Nej.

⁶² Material som är generellt utformat men förekommer i anpassade versioner beskrivs i båda tabellerna.

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
Ungdomsförbund (SDUF).					
Forumteater Åkta Man, SDI, RFSU Stockholm och Riksteatern Crea.	Våldsförebyggande projekt.	Förebygga.	Döva och hörselskadade män samt män med dövblindhet.	Fritid (idrott och kultur).	Nej.
Ledarhandledning för bildstödd utbildning om våld, Region Västra Götaland.	Undervisningsmaterial.	Förebygga.	Barn och unga i anpassad grund- och gymnasieskola och daglig verksamhet.	Anpassad skola och daglig verksamhet.	Nej.
Att förebygga och minska utmanande beteende i LSS-verksamhet, Socialstyrelsen.	Kunskapsstöd.	Förebygga.	Chefer och yrkesverksamma i LSS-verksamheter.	LSS verksamhet.	Nej.
Nå vidare – gruppmaterial, TRIS.	Stödmaterial.	Förebygga.	Yrkesverksamma i anpassad grund- och gymnasieskola samt daglig verksamhet.	Anpassad skola & daglig verksamhet.	Nej.
VIP-programmet, Eskilstuna kommun.	Hälsofrämjande utbildning.	Förebygga.	Vuxna med insatser genom LSS eller SoL och elever i anpassad skola.	Insatser inom LSS, SoL, anpassad skola.	Resultaten av utvärderingen visar att utsattheten för våld har minskat.
Video Feedback Intervention to promote Positive Parenting (VIPPP).	Anknytningsbaserad föräldrastödsmetod.	Förebygga.	-	-	God effekt på lyhördhet hos föräldrar i allmänhet, en anpassad version för föräldrar med IF visst stöd.
Parenting Young Children (PYC), Samägs av SUF-Kunskapscentrum i Region Uppsala, Göteborgsregionen FoU i Väst och FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete Linköping.	Anknytningsbaserat föräldrastödsprogram.	Förebygga (indikerad).	Föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning eller andra kognitiva svårigheter som har yngre barn (0 - 6 år).	Socialtjänst, familjebehandling, boendestöd och pedagogiskt ungängesstöd i samhällsvård.	Ej RTC utvärderad, forskning pågår. Studier indikerar minskad stress och oro för föräldrar, samt att yrkesverksamma rapporterar utveckling av föräldrars omvårdnad om och interaktion med barnet.
Trygghet Ur Stöd, Bräcke diakoni i samarbete med NSPH Västra Götaland och Göteborg stad.	Webbutbildning och studiecirkelmaterial.	Förebygga.	Föräldrar med psykisk ohälsa eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.	Individer och studieförbund.	Nej.
Förstå familjen, Kunskapscentrum för jämlik vård i Västra Götalandsregionen.	Arbetsmaterial.	Förebygga.	Föräldrar och blivande föräldrar med barn (0–6 år)	Mödravård.	Nej.

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
			kognitiva funktionsnedsättningar.		
De otroliga åren, Saknas förvaltare i Sverige. Ägare är Carolyn Webster-Stratton i Seattle, USA.	Anknytningsbaserat föräldrastödsprogram.	Förebygga (universell, selektiv och indikerad).	Föräldrar med barn 0–12 år. Åldersanpassade program 0–1 år, 1–3 år, 3–6 år och 6–12 år. Det finns ett anpassat program för föräldrar med barn med ADHD och autism.	BUP, andra verksamheter som berör barn och familj samt verksamheter som möter föräldrar med barn med ADHD och autism.	Programmet har effektutvärderats i RTC studier. Indikerar positiva resultat för minskat utåtagerande beteende hos barn 2–12 år.
Respektfulla relationer, Eskilstuna kommun.	Kurs, filmer, ledarhandledning och samtalsmaterial. Peer to peer.	Förebygga.	Personer med kognitiva funktionsnedsättningar.	LSS boenden, socialpsykiatri, mötesplatser för personer med funktionsnedsättning.	Nej.
Joni, RFSU Malmö.	Projekt som förebygger HRV och övriga inskränkning av sexuella rättigheter, samtalsgrupper, peer to peer.	Förebygga.	Personer med intellektuell funktionsnedsättning eller autism.	Individer.	Nej.
Relationer som funkar, FUB Uppsala.	Projekt för att skapa bättre förutsättningar för nära relationer, peer to peer, DigiVi app, fysiska mötesplatser, utbildning av LSS verksamheter.	Förebygga.	Personer med intellektuell funktionsnedsättning eller autism.	Individer, LSS-verksamheter.	Nej.
Mitt vuxenliv – Livskunskap, Riksförbundet FUB.	Metodmaterial för att stärka informerade val om vuxenlivet och om föräldraskap, med hänvisningar till anpassad gymnasieskolas styrdokument.	Förebygga.	Unga med intellektuell funktionsnedsättning som går i anpassad gymnasieskola.	Individer, anhöriga, skola.	Nej.
Undervisa om våld, Region Västra Götaland.	Undervisningsmaterial, ledarhandledning, kommunikations	Förebygga.	Barn och unga med kognitiva eller kommunikativa svårigheter i anpassad grund och	Daglig verksamhet, anpassad skola eller	-

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
	kartor och bildkort.		gymnasieskola och daglig verksamhet.	liknande verksamhet.	
Det handlar om trygghet, Rädda Barnens Riksförbund.	Metodstöd (inklusive digitalt verktyg) för skola och anpassad skola för att prata om våld.	Förebygga.	Barn i årskurs fyra och barn i anpassad grundskola.	Skola, elevhälsa, socialtjänst.	Nej.
Dagsattprataom.se, Stiftelsen Allmänna Barnhuset	Webbsida och handledningsmaterial	Förebygga och upptäcka.	Barn och unga med funktionsnedsättning från tioårsålder.	Individer, skola.	Nej.
Kan vi prata sex idag...?, RFSU Malmö.	Metodbok för personal samt förslag på policy om samtal om sex och sexualitet.	Förebygga och upptäcka.	Personer med intellektuell funktionsnedsättning.	LSS.	Nej.
Kurser om våld i nära relationer, Myndigheten för delaktighet (MFD).	Stödmaterial i form av webb-utbildningar, filmer och resursbank.	Förebygga, upptäcka och bemöta.	Personer med funktionsnedsättning	Myndigheter och kommuner.	Nej.
Utbildningsmaterial om funktionsnedsättning och våldsutsatthet, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK).	Samling av utbildningsmaterial, inklusive utbildningsfilmer om hur frågor om våld kan ställas i inom daglig verksamhet och boendestöd.	Upptäcka.	Vuxna.	Socialtjänsten och andra yrkesverksamma inom kommuner.	-
Learning Disability Screening Questionnaire (LDSQ) / Intellectual Disability Screening Questionnaire (IDSQ).	Screening-verktyg för att identifiera barn och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning.	Upptäcka.	Personer med intellektuell funktionsnedsättning	Polis, socialtjänst och sjukvård.	LDSQ översätts och prövas i Sverige, projekt Göteborgs universitet.
Det finns stunder, Utvecklingscentrum Dubbel Utsatt och Bräcke Diakoni.	Utbildningsfilm och övningar om våld i nära relation mot personer med funktionsnedsättningar.	Förebygga och upptäcka.	Kvinnor med funktionsnedsättning	Yrkesverksamma som möter personer med funktionsnedsättning.	-

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
Kunskapsguidens tema om Våld mot barn med funktionsnedsättning, bl.a. Samtal med barn som har funktionsnedsättningar , Stöd och insatser till familjer där barn med funktionsnedsättning kan ha utsatts för våld samt Möta föräldrar till barn med funktionsnedsättning, Socialstyrelsen, andra myndigheter och aktörer.	Hemsida med stöd och vägledning samt publikationer.	Förebygga, upptäcka och utreda	Barn med funktionsnedsättning , föräldrar till barn med funktionsnedsättning.	Socialtjänst, hälso- och sjukvård.	-
Trippelt utsatt, TRIS.	Metodstöd.	Förebygga, upptäcka och agera.	Personer med funktionsnedsättning .	Skola och anpassad skola.	Nej.
Användarhandledning och talarstöd för presentations- och reflektionsmaterial om Våld mot barn med Funktionsnedsättning, Socialstyrelsen.	Presentations- och reflektionsmaterial samt affisch.	Upptäcka och utreda.	Barn med funktionsnedsättning .	Socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvård.	-
Metoder och verktyg vid samtal med barn inom socialtjänsten, Sveriges kommuner och regioner (SKR).	Hemsida med exempel på metoder.	Upptäcka och utreda.	Barn med funktionsnedsättning .	Socialtjänst.	-
Vård- och insatsprogrammen (VIP), bl.a information om Våld i nära relationer och hedersrelaterat förtryck, Förebygga och upptäcka hot och våld, Förebygga hot och våld i verksamheten, Sveriges kommuner och regioner (SKR).	Sammanställning av kunskapsunderlag.	Upptäcka och utreda.	Bland annat personer med neuropsykiatriska (ADHD) och psykiska funktionsnedsättningar (depression och ångestsyndrom, schizofreni och liknande tillstånd).	Specialistpsykiatri, primärvård, socialtjänst och skola.	-
Något har hänt, Forum Skill.	Filmer och metoder.	Upptäcka och utreda.	Barn och unga med funktionsnedsättning .	Individer.	Nej.
Våld mot barn med funktionsnedsättning för socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvården, Socialstyrelsen.	Kunskapsstöd.	Upptäcka och utreda.	Barn och unga med funktionsnedsättning upp till 18 år.	Socialtjänst, hälso-och sjukvård och tandvården.	Nej.

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
Våga Förstå!, TRIS.	Kommunikations verktyg.	Upptäcka och utreda.	Barn och unga med funktionsnedsättning	Verksamheter som möter unga utsatta för HRV.	Nej.
Reda ut häfte om våld (för barn och unga) Bildsamt - bilder som stöd i samtal om våld, Region Västra Götaland / Dart.	Metodstöd med instruktioner, frågor och bildstöd.	Upptäcka och utreda.	Barn och unga med kommunikativa eller kognitiva svårigheter.	Socialtjänst.	Måttlig till stark evidens (bildstöd i samband med aktivitetsscheman).
Sketch-RC.	Forskningsbaserad intervjumetod som ger möjlighet att rita och berätta om händelsen.	Upptäcka och utreda.	-	Rättsväsende.	Begränsade studier. Finns studier som visar att barn med autism ger mer detaljerade vittnesmål och mindre felaktig information.
Individens behov i centrum, IBIC (utvecklad och kompletterar BBIC för barn som har behov av stöd utifrån sin funktionsnedsättning), Socialstyrelsen.	Komplement till BBIC, arbetsätt för att utreda, följa upp och dokumentera personers behov av stöd enligt socialtjänstlagen	Upptäcka och utreda.	Arbetsätt för Yrkesverksamma som arbetar enligt SoL och LSS.	Socialtjänst.	En rapport från Myndigheten för vård och omsorgsanalys visar viss effekt samt att arbetsättet är komplext och tidskrävande.
Våld i nära relationer: Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården, Socialstyrelsen.	Handbok.	Utreda.	Allmänt med visst fokus på personer med funktionsnedsättning.	Hälso-, sjuk- och tandvård.	Nej.
Barnförhör m.m. - även något om förhör med vuxna med osynliga funktionsnedsättningar, Åklagarmyndigheten.	Handledning.	Utreda.	Barn och vuxna som har osynlig funktionsnedsättning	Rättsväsende.	Nej.
Frågor om våld – bildstöd barn och unga, Västra götalandregionens kompetenscenter kring våld i nära relationer (VKV).	Frågeformulär.	Utreda.	Barn och unga med funktionsnedsättning	Socialtjänst.	Nej.
Prata om våld med picto och Freda kortfrågor på picto, KvinnofridsAkademin.	Instruktioner, frågor och samtalsstöd i form av picto-bilder.	Upptäcka och utreda.	Personer med kommunikativa och/eller kognitiva svårigheter.	Socialtjänst, ideella organisationer.	-

Generellt utformade metoder

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
Responsible Behavior with Younger Children (RBYC), Moore Center for the Prevention of Child Sexual Abuse, Johns Hopkins.	Program för att motverka sexuella övergrepp på barn där andra minderåriga är utförare.	Förebygga (universell).	Barn (11–13 år).	Skola, en variant för anpassad skola är under utveckling.	Utvärderat med goda resultat. Pågående utvärdering av en variant mot anpassad skola.
Friendsprogrammet, Stiftelsen Friends.	Program.	Förebygga.	Elever i årskurs 4–9.	Skola.	Har utvärderats men metodens effekt går inte att fastslås.
Tåget, Botkyrka kommun.	Utbildningsprogram.	Förebygga.	Elever i de yngre åldrarna samt yrkesverksamma och vårdnadshavare.	Skola.	Har utvärderats, men med tvetydliga resultat men med positiva indikationer.
Mentorer i våldsprevention (MVP), Botkyrka kommun och organisationen Män för jämställdhet.	Våldspreventivt program.	Förebygga.	Elever i årskurs 6.	Skola.	Har utvärderats med tvetydliga resultat men med positiva indikationer.
KIBB (Kognitiv integrerad behandling vid barnmisshandel), Stiftelsen Allmänna Barnhuset.	Behandlingsmodell.	Förebygga (indikerad).	Föräldrar och barn i åldrarna 3–17 år då fysisk barnmisshandel förekommit och barnet fortsätter träffa våldsutövande förälder.	Social-tjänstens öppenvård, BUP och barnhus.	Forskning indikerar goda resultat men programmet har inte RTC utvärderats.
Tryggare barn, Stockholms stad, Plus föräldraskapsstöd är ägare och förvaltare av programmet.	Metod.	Förebygga (indikerad).	Föräldrar med barn i åldrarna 3 - 11 år (inkommit orosanmälan till socialtjänsten om kränkning eller våld mot barn).	Socialtjänst.	Studier pågår. Preliminära resultat tyder på att metoden är effektiv för att minska risken för upprepade kränkningar och våld.
Triple P, Uppsala kommun förvaltare.	Föräldrastödsprogram.	Förebygga (universell, selektiv och indikerad.)	Föräldrar med barn i åldrarna 0–5 år samt 0–16 år.	Förskola, öppen förskola, mödra- och barnhälsovård.	Har effektutvärderats, positiva resultat för barns beteendeproblem och föräldraförmåga beteende, har implementerats och forskats på i Sverige.
Video Feedback Intervention to promote Positive Parenting (VIPP).	Anknytningsbaserad föräldrastödsmetod.	Förebygga.	-	-	God effekt på lyhördhet hos föräldrar i allmänhet, en anpassad version

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
					för föräldrar med IF visst stöd.
Attachement and Biobehavioural Cach-Up (ABC), Universitetet i Delaware.	Anknätningsbaserad föräldrastödsmetod (indikerad).	Förebygga.	Omsorgspersoner (biologiska föräldrar, adoptivföräldrar samt familjehem) med barn i åldern 6–24 månader eller barn i åldern 24–48 månader som upplevt tidiga omsorgsbrister.	Socialtjänst, BUP och BVC.	Hög evidens, stöd för förbättrad känsloreglering, beteenden och anknätningskvalitet. Saknas forskning kring hur ABC fungerar för föräldrar med IF.
Alla Barn i Centrum (ABC), Sektionen för psykologi på Karolinska institutet samt Stockholms stad.	KBT-baserat föräldrastödsprogram i tre versioner.	Förebygga (universellt).	För föräldrar med barn i åldersgrupperna 0–2 år, 3–12 år och 13–18 år.	Socialtjänst, förskola, öppen förskola, BVC, förskola, skola, familje-central, ungdomsmottagningar, övriga verksamheter.	Saknas effektutvärdering av ABC 0–2 samt 13-18. ABC Tonår utvärderas i en RTC studie. ABC 3–12 år har positiva effekter på upplevd föräldrakompetens samt på barns utveckling och hälsa. Ej utvärderad för våld.
Ersta värdpunktens barnprogram (bygger på Children are people too - CAP).	Modell för stödgrupp.	Förebygga (selektiv).	Barn 7–12 år som lever med någon som har missbruks- eller beroendeproblem.	-	Otillräckligt vetenskapligt underlag.
Kids Club.	Manualbaserat program.	Förebygga.	Våldsutsatta barn mellan 6 och 12 år och föräldrar.	Socialtjänst.	Otillräckligt vetenskapligt underlag i Sverige. Amerikanska RTC studie indikerar viss effekt.
Connect, Simon Fraser University, Vancouver, Kanada. Avtal för att utbilda, handleda och implementera Connect i Norden har Humana.	Anknätningsbaserat och traumamedvetet föräldrastödsprogram.	Förebygga (universell, selektiv och indikerad).	Föräldrar, familjehem och andra omsorgspersoner med barn 8–18 år (versioner för föräldrautbildning, familjehemsföräldrar samt för behandlingspersonal).	Socialtjänst, BUP, skola, behandlingshem, ideella organisationer, familjehem.	Har utvärderats och visat på evidens.
Komet (3–11 år resp. 12–18 år), I Stockholm är Stockholms stad, Plus	Föräldrastödsprogram.	Förebygga (selektiv och indikerad).	Föräldrar till barn 3–11 år respektive 12–18 år som har mycket bråk och	Komet 3–11: socialtjänst, BUP samt habilitering. Komet 12–18:	Effektutvärdering av Komet 1–3 år har visat på minskade beteendeproblem hos barnen och

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
föräldraskapsstöd ägare och förvaltare av programmet. I övriga landet är Karolinska Institutet förvaltare.			konflikter med sina barn.	socialtjänst, BUP samt familjehem, stödboende, SiS och HVB-hem.	ökad föräldraförmåga. Kommet 12–18 har utvärderats i en RTC studie i Sverige utan visad effekt.
COPE (Community Parent Education), Charles Cunningham, förvaltas av Barn och ungdomspsykiatri Skåne, Region Skåne.	Manualbaserat föräldrastödsprogram.	Förebygga (universell, selektiv och indikerad).	Föräldrar med barn (3–12 år) med behov av stöd i föräldraskap.	-	Visst stöd för minskning av barn och ungas beteendeproblem, vetenskaplig kunskapslucka för COPE och barn och unga med ADHD.
De otroliga åren, Saknas förvaltare i Sverige. Ägare är Carolyn Webster-Stratton i Seattle, USA.	Anknytningsbaserat föräldrastödsprogram.	Förebygga (universell, selektiv och indikerad).	Föräldrar med barn 0–12 år - åldersanpassade program 0–1 år, 1–3 år, 3–6 år och 6–12 år. Det finns ett anpassat program för föräldrar med barn med ADHD och autism.	BUP och andra verksamheter som berör barn och familj. Samt verksamheter som möter föräldrar med barn med ADHD och autism.	Programmet har effektutvärderats i RTC studier, indikerar positiva resultat för minskat utåtagerande beteende hos barn 2–12 år.
FÖS – föräldraskap i Sverige, I Stockholm är Stockholms stad, Plus föräldraskapsstöd samt Länsstyrelsen ägare av programmet. Utanför Stockholm är Barnens rätt i samhället (Bris) nationell förvaltare.	Samhällsinformerande program.	Förebygga (universell).	Utrikesfödda föräldrar med barn 0–18 år.	Socialtjänst, medborgarkontor, öppen förskola, skola, SFI, arbetsförmedlingens etablering. civilsamhällesorganisationer.	Ej RTC utvärderad.
Dating Matters, Centers for Disease Control and Prevention, (CDC).	Manualbaserat program för att förebygga våld i ungas parrelationer (föräldraskapsstöd och skola).	Förebygga.	Elever i årskurs 5 och 6.	Skola och föräldrar.	MFOF & Jämställdhetsmyndigheten översätter till svenska.
Locker room talk, Locker room talk.	Manual för samtalsträffar.	Förebygga (universell).	Killar 10–12 och 13–14 år.	Fritid.	Ej RTC utvärderad.
Coaching boys into men, Futures without violence.	Våldspreventivt program med genusförändrande ansats.	Förebygga (universell).	Killar i högstadieskolan och gymnasiet.	Fritid.	Ja, RTC och kollegialt granskad.
Porn literacy, b.la. Emily F. Rothman.	Metod för undervisning om sexualitet,	Förebygga.	Ungdomar.	-	Liten pilotstudie (ej ej RTC men referegranskad) med lovande

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
	pornografi och medielitteracitet				resultat, ej utvärderat för våldsprevention.
Grundskolebrevet, Treskabinoll Sverige.	Digitalt lärandespel om samtycke, kroppslig integritet, sexualitet och övergrepp, lärarhandlednin, rutiner, arbetssätt och riktlinjer för skolor.	Förebygga.	Barn i grundskola 7 till 12 år.	Skola.	Nej.
Det handlar om trygghet, Rädda Barnens Riksförbund.	Metodstöd (inklusive digitalt verktyg) för skola och anpassad skola för att prata om våld.	Förebygga.	Barn i årskurs fyra och barn i anpassad grundskola.	Skola, elevhälsa, socialtjänst.	Nej.
Dagsattprataom.se, Stiftelsen Allmänna Barnhuset.	Webbsida och handledningsmaterial.	Förebygga och upptäcka.	Barn och unga från tioårsåldern. Finns stöd för skolpersonal i anpassad grund och gymnasieskola.	Individer, skola.	Nej.
Ärshjulet, TRIS.	Metod.	Förebygga och upptäcka.	Yrkesverksamma inom skola och fritidsverksamheter.	Skola.	Nej.
Rätt att veta – utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck, MUCF.	Webbaserad utbildning.	Förebygga och upptäcka.	Yrkesverksamma som möter unga.	Fritid, civilsamhälle, skola, LSS/SoL.	Nej.
Liten och trygg - en handledning för förskolan, Brottsoffermyndigheten.	Hemsida med information och pedagogiskt material.	Förebygga och upptäcka.	Barn i åldrarna 1–6 år.	Förskola.	Nej.
Kunskapsguidens tema om Samtal med barn, Socialstyrelsen, andra myndigheter och aktörer.	Hemsida med stöd och vägledning samt publikationer.	Förebygga, upptäcka och utreda.	Barn (alla under 18 år).	Socialtjänst.	-
Prata med barn, FoU Nordost och FoU Norväst.	Hemsida om barnsamtal med information, filmer, tips, övningar och checklistor.	Förebygga, upptäcka och utreda.	Barn.	Socialtjänst.	-

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
Webbkurs om våld, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK).	Introduktionskurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.	Upptäcka.	-	Socialtjänst, vård, skola, omsorg och rättsväsende.	-
Filmer om att fråga om våld i socialtjänsten, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK).	Utbildningsfilmer om hur frågor om våld kan ställas i socialtjänsten.	Upptäcka.	Vuxna.	Socialtjänsten och andra yrkesverksamma inom kommuner.	-
SEXIT, Kunskapscentrum för sexuell hälsa i samarbete med Sexualmedicinskt centrum-Pilen, Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer och Smittskydd Västra Götaland.	Metod.	Upptäcka.	Ungdomar 13–24 år.		Metoden utvärderas i dagsläget.
BarnSäkert, Region Västernorrland.	Arbetsmodell/frågeformulär.	Upptäcka.	Föräldrar till barn i åldern 6–8 veckor.	Barnhälsovård.	Har utvärderats med positiva resultat.
Bedömning av hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i nära relationer - Stöd till socialtjänst och hälso- och sjukvård, Socialstyrelsen.	Bedömningsstöd (manual och ett frågeformulär) för upptäckt och riskbedömning. Folder med information och stöd att sälla frågor.	Upptäcka och utreda.	Bedömningsstöd: barn 12–17 år.	Socialtjänst, hälso- och sjukvården.	Metodstödet testas av Socialstyrelsen.
Jag vill veta, Brottsoffermyndigheten.	Hemsida med information.	Upptäcka.	Barn i åldrarna upp till 8, 8–13 och 14–17 år.	Individer.	Nej.
Freda (kortfrågor, beskrivning & farlighetsbedömning), Socialstyrelsen.	Bedömningsmetod.	Upptäcka och utreda.	Vuxna men kan anpassas till barn.	Socialtjänst.	Har utvärderats med positiva resultat.
PATRIARK-V2, P Randall Kropp, Henrik Belfrage & Stephen D. Hart.	Riktlinjer för bedömning och hantering av risk vid hedersrelaterat våld.	Upptäcka och utreda.	Vuxna men kan anpassad till barn.	Socialtjänst, polis.	Ej granskad av Socialstyrelsen.
Barnafrids kunskapsportal, Barnafrid.	Formulär och metodstöd.	Upptäcka och utreda.	Barn och unga.	-	Nej.

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
Narrativ Elaborering.	Forskningsbaserad intervjumetod, öppna och icke ledande frågor med visuella kort och verbala ledtrådar.	Upptäcka och utreda.	-	Rättsväsende.	Forskning saknas om hur metoden fungerar i samtal och förhör med barn med intellektuella eller kommunikativa funktionsnedsättningar.
In my shoes.	Forskningsbaserad intervjumetod, datorunderstödd a öppna och icke ledande frågor.	Upptäcka och utreda.	-	Rättsväsende.	Saknas forskning om och hur metoden fungerar för barn med olika funktionsnedsättningar.
Sketch-RC.	Forskningsbaserad intervjumetod som ger möjlighet att rita och berätta om ändelsen.	Upptäcka och utreda.	-	Rättsväsende.	Begränsade studier. Finns studier som visar att barn med autism ger mer detaljerade vittnesmål och mindre felaktig information.
Barns behov i centrum, BBIC, Socialstyrelsen.	Kvalitets och verksamhetssystem för handläggning, genomförande och uppföljning av myndighetsutövning.	Upptäcka och utreda.	Socialtjänstens barn- och ungdomsvård.	Socialtjänst, barn och ungdomsvård.	Projektet som utvecklade BBIC har utvärderats. Ej effektutvärderat.
Nationellt förlopp vid misstanke om våldsutsatthet, NKVTS.	Samverkanstrukturer vid misstanke om våldsutsatthet.	Upptäcka och utreda.	-	Skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård och rättsväsende.	-
Våld i nära relationer: Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården, Socialstyrelsen.	Handbok.	Utreda.	Allmänt med visst fokus på personer med funktionsnedsättning.	Hälso-, sjuk- och tandvård.	Nej.
Signs of Safety, Steve Edwards och Andrew Turnell.	Metod/modell.	Utreda.	Barn och dess vårdnadshavare.	Socialtjänst.	Lägsta evidensnivån. Forskningsprojekt pågår vid FOU Väst.
iRiSk (Risk- och skyddsbedömningar för våldsutsatta barn), Socialstyrelsen.	Metodstöd inklusive frågeformulär.	Utreda.	Barn och unga (0–18 år), ungdomar (13–21 år) samt vuxna.	Socialtjänst.	Nej.

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
NICHD-protokollet.	Forsknings-baserad förhörsmetod.	Utreda.	Barn.	Rättsväsende.	Studier visar att när förhørsledare använder protokollet lämnar barn berättelser av högre kvalitet med fler detaljer och mindre påverkan från förhørsledaren.
Revised NICHD.	Forsknings-baserad förhörsmetod.	Utreda.	Barn.	Rättsväsende.	En studie visar högre sannolikhet att barn som var motvilliga att berätta om sina upplevelser gör det om Revised-protokollet användes jämfört med det ursprungliga NICHD-protokollet.
SARA:SV - Spousal Assault Risk Assessment guide – Short Version, P R Kropp, S D Hart & H Belfrage.	Checklista för bedömning av upprepat partnervåld.	Utreda och förebygga.	Vuxna.	Socialtjänst, polis.	Ej utvärderad av socialtjänsten.
SAM (Stalking Assessment and Management), P R Kropp, S D Hart & D R Lyon.	Riktlinjer för riskbedömning och riskhantering vid stalkning.	Utreda och förebygga.	-	Polis.	-

Generella kommunikationsstöd

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
Samtalsmatta (Talking Mats), Talking Mats Ltd.	Kommunikations verktyg.	Underlätta kommunikation.	Personer med kommunikativa och/eller kognitiva svårigheter.	Yrkesverksamma som möter personer med funktionsnedsättning.	Måttlig till stark evidens.
RättVisat, Bräcke diakoni.	Digitalt kommunikations stöd i form av information och kommunikations pass.	Underlätta kommunikation.	Personer med funktionsnedsättning	Yrkesverksamma som möter personer med funktionsnedsättning.	-
Lär om kommunikationsstöd, Västra Götalandsregionen / Dart.	Vägledning och inspiration för arbete med kommunikations stöd.	Underlätta kommunikation.	Personer med kommunikations-svårigheter.	Föräldrar och närstående, personal inom; habilitering och rehabilitering samt annan	-

Namn och utgivare	Typ av material	Syfte	Målgrupp	Sektor	Utvärdering
				vårdverksamhet; skola, daglig verksamhet och boende; sjukvård och socialtjänst.	
AKK som kommunikationsstöd, Socialstyrelsen.	Webbaserad basutbildning om alternativ och kompletterande kommunikation, AKK.	Underlätta kommunikation.	Anställda och chefer inom LSS-verksamheter.	LSS	Nej